

YMPÄRISTÖRIKOSKATSAUS

2017

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä
22.5.2017

Johdanto

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä antoi ensimmäisen raporttinsa 1998 Interpolille. Vuosittaisissa katsauksissaan seurantaryhmä on esittänyt useita suosituksia ja kehitysnäkymiä, joista keskeiseksi suositukseksi on noussut yhteisen kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian laatiminen kaikille ympäristörikosten torjuntaan osallistuville viranomaisille tehokkaan ympäristörikostorjunnan varmistamiseksi. Seurantaryhmän suositusten mukaan viranomaisten tulee kehittää yhteistyötään ympäristörikosten paljastamiseksi ja torjumiseksi. Toimiva viranomaisyhteistyö on ympäristörikosten torjunnan ja tutkinnan välttämätön edellytys. Yhteisillä ja säännöllisesti järjestetyillä koordinointi- ja koulutustilaisuuksilla parannetaan valvontaviranomaisten, esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien erityisosaamista. Edelleen seurantaryhmä on ehdottanut, että myös paikallisella tasolla on tärkeää henkilökunnan vaihtuessa huolehtia osaamisen ja vastuualueiden siirtämisestä.

Aikaisempina vuosina katsaukset on nimetty sen vuoden perusteella, jolta esitettävät tilastoluvut ovat. Tämän katsauksen nimeen on sen sijaan otettu ilmestymisvuosi 2017, vaikka esitetyt tilastot ovat vuodelta 2016.

Viime vuosina kansallisesti ja kansainvälisesti on painotettu viranomaisten yhteistyön tärkeyttä ympäristörikostorjunnassa. Vuonna 2015 hyväksyttiin kansallinen ympäristörikostorjunnan strategia ja toimenpideohjelma. Euroopan unionin neuvosto hyväksyi loppuvuodesta 2016 Neuvoston päätelmät ympäristörikollisuuden torjunnasta. Päätelmillä ei ole oikeudellista sitovuutta. Työ päätelmien parissa kuitenkin jatkuu yksityiskohtaisemman toimintasuunnitelman laatimisella vuoden 2017 aikana.

Ympäristörikoskatsauksessa on esitetty esitutkintaviranomaisille (poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos) tietoon tulleet ympäristörikokset rikosnimikkeittäin vuosilta 2012 - 2016. Ympäristörikostilastot perustuvat siihen, millä rikosnimikkeellä tapausta on tutkittu esitutkintavaiheessa. Jos asia etenee syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, rikosnimike on voinut muuttua. Katsauksessa esitetään myös esimerkkitapauksia ympäristörikoksista eri rikosnimikkeillä. Esitutkintaviranomaisten kirjaamien rikoslain luvussa 48 tarkoitettujen ympäristörikosten, erityisesti ympäristörikkomusten, määrät ovat vuonna 2016 huomattavasti kasvaneet edelliseen vuoteen verrattuna. Koska ympäristörikokset ovat suurelta osin piilorikollisuutta, viranomaisten tehostunut paljastava yhteistoiminta selittää osaltaan ympäristörikosten määrän kasvua vuonna 2016.

Sisällysluettelo

1 Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän perustaminen	4
2 Viranomaisyhteistyö	4
2.1 Valvontaviranomaisten yhteistyö	4
2.2 Rikoshyödyn määrittämiseen liittyviä kysymyksiä	5
2.3 Poliisin kansainvälinen virka- ja oikeusapu ympäristörikosasioissa	5
3 Ympäristöön ja ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia	6
3.1 Ympäristöön liittyviä uhkakuvia	6
3.2 Ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia	6
3.2.1 Tilanne Suomessa	6
3.2.2 Tilanne naapurimaissamme	7
3.2.3 Kansainvälinen toiminta	8
4 Ympäristörikoksiin liittyvät kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö	8
4.1 Ympäristörikoksia koskevat kansainväliset sopimukset	8
4.2 Euroopan unionin ympäristörikoslainsäädäntö	9
4.3 Suomen ympäristörikoslainsäädäntö	9
4.4 Lainsäädännön muutoksia	9
5 Valvonta	10
5.1 Ympäristölainsäädännön valvonta	10
5.2 Rajavartiolaitos	11
5.2.1 Rajavartiolaitoksen tehtävät	11
5.2.2 Hallinnollinen öljypäästömaksu	12
5.2.3 Rikosoikeudelliset seuraamukset ja hallinnollinen öljypäästömaksu	13
5.3 Tulli	13
5.3.1 Tullin tehtävät	13
5.3.2 Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien tuonnin, viennin ja kauttakuljetuksen valvonta	14
5.3.3 Vaarallisten aineiden ja säteilevien kuljetusten valvonta	14
5.3.4 Otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorattujen kasvihuonekaasujen valvonta	14
5.3.5 Kansainvälisten jätesiirotojen valvonta	14
5.3.6 Jäteveron kantaminen	15
6 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikokset	15
6.1 Ympäristörikosten käsittelyketjusta	15
6.2 Rikoslain ympäristörikokset	15
6.2.1 Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	16
6.2.2 Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	17
6.2.3 Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	19
6.2.4 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	19
6.2.5 Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	20
6.2.6 Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 a §	21
6.2.7 Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	21
6.3 Rikoslain luonnonvararikokset	21
6.3.1 Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	21
6.3.2 Törkeä metsästysrikos RL 48	22
6.3.3 Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	23
6.3.4 Metsärikos ja puutavararikos (RL 48 a luku 3 ja 3 b §)	23
6.3.5 Laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen (RL 48 a luku 4 ja 4 a §)	23
6.4 Ympäristöön liittyvät rikoslain terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset	23
6.4.1 Terveysrikos, terveyden vaarantaminen ja törkeä terveyden vaarantaminen (RL 44 luku 1 § sekä luku 4 ja 5 §)	24
6.4.2 Räjähderikos ja radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44 luku 9 - 11 ja 12 a §)	24
6.4.3 Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	24
6.4.4 Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	24
6.5 Vesilain vastaiset menettelyt	25
6.6 Muita lakeja koskevat rikokset	25
6.6.1 Jätelain rikkominen	26
6.6.2 Havaitut öljypäästöt ja määrättyt öljypäästömaksut	26
6.6.3 Alusöljypäästöjen esitutkinta	27
6.7 Ympäristörikosten määristä syyttäjillä ja tuomioistuimissa	28
6.8 Esitutkitaviranomaisen tietoon tulleet sekä syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikokset	29
6.9 Tuomioreferaatti Talvivaaran ympäristöasiasta	30
7 Loppuarviointi	31

1 Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän perustaminen

Interpolin 23.–29.10.1996 pidetyn yleiskokouksen antaman päätöslauselman AGN/65/RES/25 johdosta Keskusrikospoliisin yhteyteen perustettiin 1.10.1997 kansallinen työryhmä, jonka tehtäväksi sovittiin muun muassa ympäristörikosten seuranta ja yhteistyön kehittäminen eri valvontaviranomaisten välillä. Työryhmä laatii myös vuosittaisen katsauksen ympäristörikostilanteesta Suomessa. Ryhmän puheenjohtajana toimi 2016 poliisitarkastaja Arto Hankilanoja Poliisihallituksesta ja sihteerinä rikoskemisti Niina Viitala Keskusrikospoliisista. Ryhmän jäseniä ovat poliisitarkastaja Seppo Sivula sisäministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Ville Hinkkanen oikeusministeriöstä, hallitussihteerinä Tia Laine-Ylijoki-Laakso ympäristöministeriöstä, rikostarkastaja Janne Järvinen Keskusrikospoliisista, tulliyli-tarkastaja Heidi Björk Tullin rikostorjunnasta, rajavartiolaitarkastaja Silja Hallenberg sisäministeriön rajavartiolaitos-osastolta, kihlakunnansyyttäjä Heidi Nummela Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastosta, ylitarkastaja Hannele Nikander Suomen ympäristökeskuksesta ja lakimies Satu Lyytikäinen Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta. Ryhmä myös avustaa ja neuvoo Suomeen suuntautuvien oikeusapupyynnöiden osalta. Työryhmä on antanut vuosittaisen raportin 1997 alkaen.

2 Viranomaisyhteistyö

Työryhmä on aiempien raporttiansa suositukset ja kehitysnäkömät –osiossa esittänyt, että tehokkaan ympäristörikostorjunnan varmistamiseksi tulee kaikille ympäristörikosten torjuntaan osallistuville viranomaisille laatia yhteinen kansallinen ympäristörikostorjunnan strategia. Vuoden 2014 loppupuolella ympäristöministeriö ja sisäministeriö asettivat lähinnä keskeisistä viranomaisista koostuvan yhteistyöryhmän, jonka tehtäväksi tuli muodostaa kokonaiskuva ympäristörikoksiin liittyvästä kansallisesta yhteistyöstä, tunnistaa sen ongelmakohdat ja näiden selvitysten pohjalta valmistella ehdotus ympäristörikosten torjuntaa koskevaksi strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi. Ryhmä rajasi työnsä koskemaan vain rikoslain 48 luvussa ja siinä mainituissa laeissa tarkoitettuja rikoksia ja rikkomuksia.

Strategia valmistui vuonna 2015 ja sen asettamat tavoitteet pyritään täyttämään vuoteen 2020 mennessä. Valtakunnan tason ympäristörikostorjunnan viranomaisyhteistyöryhmä on julkaissut jo uutta kautta 2017 – 2018 koskevan toimenpideohjelman.

Toimenpideohjelmassa päätettiin perustaa alueellisia yhteistyöryhmiä, joiden toiminta on käynnistynyt hyvin ja kattaa koko valtakunnan alueen. Kunkin poliisilaitoksen alueelle on perustettu 1 – 3 operatiivisen tason yhteistyöryhmää, jotka muodostuvat useista ympäristörikosten torjuntaa toteuttavista viranomaisista. Alueellisuuden lisäksi yhteistyöryhmiä on muodostettu myös teemakohtaisesti ja yhteistyöryhmillä on keskinäistä yhteistoimintaa. Esimerkiksi Helsingin poliisilaitoksen aloitteesta on perustettu pääkaupunkiseudun alueellinen yhteistyöryhmä, johon

osallistuu edustajia Helsingin poliisilaitoksen lisäksi Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselta, Itä-Uudenmaan poliisilaitokselta, Keskusrikospoliisista, Suomen ympäristökeskuksesta sekä Helsingin Ympäristökeskuksesta.

Eri yhteistyöryhmien kokouksissa on käsitelty muun muassa ajankohtaisia asioita, eri viranomaisten rooleja ympäristörikosten torjunnassa, rikoksesta ilmoittamisen kynnyistä, konkreettisia rikosjuttuja, asiantuntijatodistelua, uusia ympäristörikosten ilmiöitä sekä yhteistoiminnan kehittämistä. Yhteistyöryhmissä on sovittu muun muassa säännönmukaisista kokouksista ja järjestelyvastuun kierrosta, keskinäisestä yhteistoiminnasta, toiminnan tavoitteista, tiedonvaihdoista ja yhtenäisistä menettelyistä sekä järjestetty yhteisiä koulutustilaisuuksia ja toteutettu yhteisiä operatiivisia projekteja.

Esimerkiksi jätekuljetusratsia järjestettiin Kajaanissa ja Oulussa raskaan liikenteen teemavalvontaviikolla lokakuussa 2016. Valvontapäivän aikana tarkastettiin noin 70 jätekuljetusta, joista neljännekselle annettiin huomautus ja ELY-keskuksen kirjallinen kehoitus saattaa asiat, lähinnä luvat, lain edellyttämään kuntoon. Valvontapäivää pidettiin siinä määrin onnistuneena, että jätekuljetusratsia on tarkoitus toteuttaa myös vuonna 2017. Poliisi ja Keski-Uudenmaan ympäristökeskus toteuttivat viiden kunnan alueella yhtäaikaista vaarallisten jätteiden valvontaan kohdistuvan teemapäivän lokakuussa 2016, jota pidettiin myös onnistuneena.

Ennalta suunniteltujen yhteisten operatiivisten projektien johdosta on voitu paljastaa merkittävästi uusia ympäristörikoksia, jotka eivät muutoin olisi tulleet esitutkintaviranomaisen tietoon, ja joista on käynnistetty esitutkintoja. Koska ympäristörikokset ovat suurelta osin piilorikollisuutta, viranomaisten tehostunut paljastava yhteistoiminta selittää osaltaan ympäristörikosten määrän kasvua vuonna 2016.

2.1 Valvontaviranomaisten yhteistyö

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset tekevät säännöllistä valvontayhteistyötä, koska kyseessä olevien viranomaisten tehtävät ovat samankaltaisia ja osin rinnakkaisia. Yhteistyötä on kuitenkin syytä edelleen kehittää ja työnjakoa selkiyttää. Tämä on tärkeää erityisesti resurssien oikean kohdentamisen vuoksi.

Ympäristöviranomaiset, poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli ja pelastusviranomaiset tekevät yhteistyötä ympäristöasioissa yhteistyöryhmissä sekä tapauskohtaisesti.

Viime vuosina Tullin tutkittavina on ollut laajempia luonnonsuojelurikosten sarjoja. Näiden tapausten tutkinnan yhteydessä on selkeästi korostunut viranomaisyhteistyön tarve ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja Tullin kesken. Tätä yhteistyötä tullaan jatkossa tiivistämään ja kehittämään. Ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten rooli asiantuntijana kytkeytyy kulloinkin tutkittavana olevan rikoksen eri vaiheisiin useissa kohdissa. Tullin selkeä rooli taas on tuoda esitutkinnan, syyttäjäyhteistyön ja kansainvälisen tutkintayhteistyön osaaminen tähän ketjuun. Tämän vuoksi säännöllisen tietojenvaihdon ja koulutusyhteistyön kehittäminen on tarpeellista erityisesti koska kansainväliset rikollisuusilmiöt näkyvät Suomessa entistä nopeammin.

Tulli toimii osana Euroopan unionin tullijärjestelmää ja on siten valvontaviranomainen tavaroiden maahantuonnin-, maastaviennin sekä kauttakuljetuksen osalta. Näin ollen on luonnollista, että Tulli tekee säännöllistä valvonta- ja esitutkintayhteistyötä eri ympäristöviranomaisten kanssa. Erityisesti kansainvälisten jätesiirtojen valvonnassa Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyö on avainasemassa laittomien kansainvälisten jätesiirtojen paljastamiseksi ja torjumiseksi. Vuoden 2017 alusta käyttöön otetun kansallisen tarkastussuunnitelman myötä kansainvälisten jätesiirtojen valvontaan osallistuvat entistä enemmän myös muut valvontaviranomaiset, kuten elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset, kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset sekä poliisi.

Myös luvanvaraisten eläinten – ja kasvien siirtojen valvonnassa sekä esitutkintaan siirtyneissä tapauksissa Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyö on tärkeässä roolissa, jotta luvattomia ja laittomia siirtoja voidaan selvittää sekä torjua.

Öljypäästövalvonnassa viranomaisten välinen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää. Rajavartiolaitos tekee yhteistyötä poliisin, Suomen ympäristökeskuksen ja Liikenteen turvallisuusviraston kanssa öljypäästövalvonnassa niin hallinnollisen öljypäästömaksun määrittämisen perusteiden selvittämisessä kuin öljypäästöön liittyvässä rikosoikeudellisessa esitutkinnassakin.

2.2 Rikoshyödyn määrittämiseen liittyviä kysymyksiä

Rikosprosessissa menettämisseuraamuksen määrittäminen on yksi koko rikosprosessiketjun monimutkaisimmista

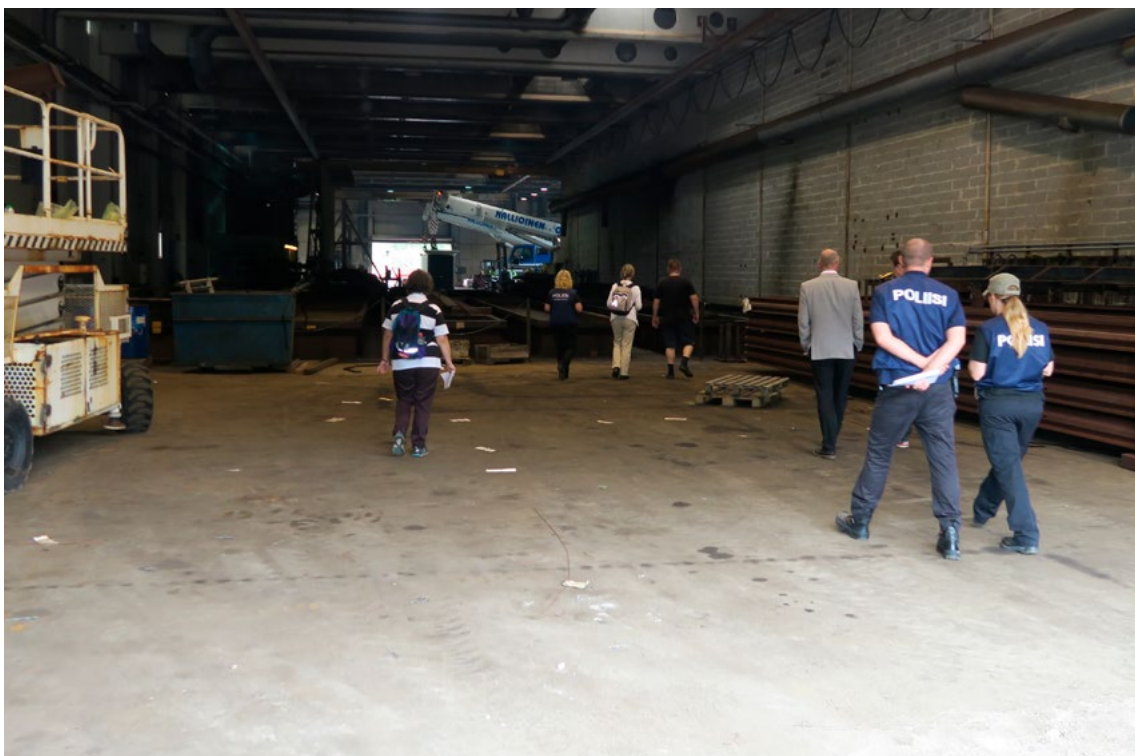
kysymyksistä. Rikoksella saadun hyödyn arviointi on usein vaikeaa ja tuomioistuinikäsitellyssä juuri saadun hyödyn määrä on kenties keskeisin riidanalainen kysymys. Vastajat ovat useimmiten voimakkaastikin eri mieltä siitä, mitä hyödyn määräksi on arvioitu ympäristö- ja esitutkintaviranomaisen tekemissä ympäristö- ja rikoshyötylaskelmissa.

Rikoksen tuottaman hyödyn laskennassa puhutaan nettohyödystä ja toisaalta bruttocyödydystä. Tuomioistuin joutuukin harkitsemaan, onko kyseessä rikoksena epäilty toiminta ollut sellaista, että siitä voidaan tehdä toiminnan kuluista aiheutuneet vähennykset saadun (rikos-)hyödyn määrää tuomittaessa. Rikosasian vastaajan intressinä on, että menettämisseuraamuksena tuomittava hyöty olisi määrältään mahdollisimman vähäinen ja hyödyn määrää ns. nettohyödynä tuomittaessa tuomioistuin hyväksyisi mahdollisimman paljon toiminnasta aiheutuneita kuluja vähennettäväksi tuomiossaan.

Seurantatyöryhmän tiedossa on, että parhaillaan on hovioikeuksissa vireillä useampi eri rikosasia, jossa käräjäoikeus on tuominnut huomattavasti vähäisemmän menettämisseuraamuksen kuin syyttäjä on asiassa suoritettuun esitutkintaan perustuen vaatinut rikoksen tuottamana hyödynä tuomittavaksi. Ympäristörikosseurantatyöryhmä odottaakin hovioikeuden ratkaisuja asiassa ja analysoi niiden jälkeen tarvetta mahdollisiin toimenpiteisiin.

2.3 Poliisin kansainvälinen virka- ja oikeusapu ympäristörikosasioissa

Kansainvälisten virka- ja oikeusapupyynnöten, luovutusasioiden ja muun operatiivisen tiedonvaihdon osalta Keskusrikospoliisi kansainvälinen osasto kirjasi vuonna 2015 yhteensä vain kaksi uutta asiaa ympäristörikollisuuteen liittyen. Uudet asiat sisälsivät yhdessä tapauksessa Interpolin

Kuva 1 Viranomaisyhteistyötä epäillyllä ympäristörikospaikalla. Mukana poliisin taktiset ja tekniset tutkijat, Rikosteknisen laboratorion koordinaattori ja ympäristöviranomaiset (Itä-Uudenmaan poliisilaitos).

tietojenvaihtokyselyn sekä toisessa tapauksessa kuulustelupyyntöön ulkomailta tapahtuneesta ympäristörikoksesta. Vuoden 2016 osalta ei ole löydetty kirjattuja oikeusapupyynnöitä poliisijärjestelmistä.

3 Ympäristöön ja ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia

3.1 Ympäristöön liittyviä uhkakuvia

Ympäristöön liittyviä uhkakuvia, jotka eivät välttämättä liity ympäristörikoksiin, on esitetty mm. valtioneuvoston antamassa periaatepäätöksessä yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta. Siinä yhteiskunnan kannalta keskeisinä häiriötilanteina mainitaan muun muassa:

- vesihuollon (ml. jätevesihuolto) häiriintyminen
- jätehuollon häiriintyminen
- vakava eläin- ja kasvitautiepidemia
- eliöiden joukkokuolema
- maa- tai vesialueen laaja-alainen saastuminen
- myrsky tai tulva- ja pato-onnettomuus
- vaarallisiin aineisiin (muun muassa kemialliset, biologiset ja säteilyä aiheuttavat aineet sekä räjähteet) liittyvä onnettomuus tai onnettomuusuhkia sekä kyseisten aineiden käyttöä vahingolliseen toimintaan, joilla tavoitellaan merkittävää fyysistä tai yhteiskunnallista vahinkoa tai tuhoa.

Ympäristöuhkana voidaan pitää ympäristön muutosta, joka voi muodostua uhaksi väestön terveydelle ja elinolosuhteille tuhoamalla taloudellisen toiminnan sekä maa- ja metsätalouden edellytyksiä, pilaamalla vesivaroja, vaarantamalla eliölajien ja -kantojen olemassaoloa sekä rappeuttamalla infrastruktuuria.

Ympäristömuutoksia voivat olla käytännössä äkilliset ympäristöonnettomuudet tai hitaammin kehittyvä ympäristöuhka, kuten ympäristön vähittäinen pilaantuminen, jonka haitat ulottuvat syvälle ekosysteemien perustoimintoihin ja vahingot ovat usein huomattavan suuria.

Ympäristöuhat voivat syntyä ensinnäkin luonnon ääri-il-

miöiden seurauksena. Todennäköisimpinä ääri-ilmiöinä Suomessa voidaan pitää myrskyjä, rankkasateita ja äkillistä vedenpinnan nousua, joiden haittavaikutukset kohdistuvat etenkin kriittisen infrastruktuurin toimivuuteen ja jotka pahimmillaan voivat aiheuttaa ympäristökatastrofin, jolla voi olla pysyviä vaikutuksia ympäristölle ja elinolosuhteille. Ympäristöuhat voivat syntyä myös inhimillisen toiminnan seurauksena. Esimerkkeinä tällaisesta toiminnasta voidaan maininta muun muassa:

- Teollisuuden suunnittelematon raaka-aineiden käyttö
- Maa-ainesten ja mineraalien hyödyntäminen
- Makeavesivarojen käyttö
- Metsävarojen hyödyntäminen
- Teollisuus- ja yhdyskuntajätteet
- Voimakeinojen käyttö valtioiden välillä

Myös suuronnettomuuksista saattaa aiheutua laajaa tuhoa tai vaaraa ympäristölle. Pahimpina suuronnettomuuksien aiheuttajina teollisuudessa voidaan pitää vaarallisia aineita käsitteleviä laitoksia, kuten ydinvoimaloita ja suuronnettomuusriskin kannalta merkittäviä niin sanottuja Seveso-laitoksia. Onnettomuus näissä laitoksissa saattaa aiheuttaa säteily- tai kemikaalionnettomuuden, joka uhkaa välittömästi raakavesilähteitä ja ympäristöä. Radioaktiivisten aineiden ja muiden vaarallisten aineiden päästöt saattavat aiheuttaa muun muassa tiettyjen alueiden käytön pitkäaikaisia rajoituksia.

Mahdollisina maailmanlaajuisina seurauksina mainitaan ilmastomuutos, ilmakehän otsonikato, luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen, uusiutumattomien luonnonvarojen hupeneminen, makeavesivarojen niukkeneminen sekä maaperän eroosio. Mahdollisina alueellisina ja paikallisina seurauksina mainitaan vaikutukset Itämeren tilaan (rehevoityminen ja nopeasti kasvava laivaliikenne) sekä teollisen toiminnan puutteellisen jätehuollon seurauksena aiheutuvat pinta- ja pohjaveden sekä maaperän kohonneet raskasmetalli- ja kemikaalipitoisuudet.

3.2 Ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia

3.2.1 Tilanne Suomessa

Kansallisesta näkökulmasta katsottuna ympäristörikollisuuteen liittyvissä uhkakuvissa ei edellisten raporttien laatimisen jälkeen ole sinänsä tapahtunut muutoksia.

Vuonna 2016 tietoon tullessa poikkeuksellisessa tapauksessa Suomesta oli kuorma-autolla kuljetettu vuonna 2015 Viroon useita kymmeniä jätekuormia ns. dumpattavaksi. Asiasta on Virossa annettu vankeustuomio helmikuussa 2017 ja tapausta on käsitelty mm. Viron mediassa.¹ Erityisesti Keski-Euroopassa rajat ylittävät jätteit-

¹ Viron "Ohtuleht" lehden artikkeli (<http://www.ohtuleht.ee/786859/soomest-eestisse-prugi-tassinud-tegelane-lopetas-kohtupingis>) ja Viron ns. silminnäkijä TV-ohjelman asiasta tekemä ohjelma: (<http://uudised.err.ee/v/eesti/fdce-ocb2-aefb-41de-868f-20380a151a57/pealtnagija-eestlane-sai-pretseenditud-suudistuse-ebaseaduslikus-riikidevahelises-prugiveos>)

Kuva 2 Luontoon jätettyä romua (SYKE).

den kuljetus ja dumpaus on vakavaa ja osittain järjestäytyneen rikollisuuden harjoittamaa toimintaa, jossa tavoitellaan suuria rikoshyötyjä. Mikäli Suomesta ryhdyttäisiin yleisimminkin kuljettamaan esimerkiksi kuorma-autoilla laivaliikenteessä dumpattavaa jätettä ulkomaille (etenkin Baltiaan), olisi kyseessä erityisen huolestuttava uhkakuva, niin Suomen kuin jätevirran kohteena olevan valtionkin näkökulmasta katsottuna.

Viime vuosina ei ole eräitä yksittäistapauksia lukuun ottamatta paljastunut erityisen vakavia, suurimittaisia tai järjestelmällisesti toteutettuja törkeitä ympäristön turmelemisia. On kuitenkin ilmeistä, että vain osa ympäristörikoksista tulee esitutkintaviranomaisten tietoon.

Arvio ympäristörikosten piilorikollisuudesta perustuu erityisesti lähialuevertailuun Suomen ja naapurimaidemme Ruotsin ja Norjan rikostilastojen välillä. Ruotsissa tilastoidaan noin kymmenkertaisesti ympäristörikoksia verrattuna Suomeen, koska Ruotsissa valvontaviranomaisella on lakisääteinen velvollisuus ilmoittaa poliisille kaikki rikosepäilyt toisin kuin Suomessa. Silti ruotsalaiset viranomaiset arvioivat, että ympäristörikokset ovat suuressa määrin piiloon jäävää rikollisuutta myös Ruotsissa.

Alhainen kiinnijäämisriski

Yhtenä keskeisenä ympäristörikollisuuden uhka- ja torjuntakuvana voidaan pitää sitä, että ympäristörikosten alhainen kiinnijäämisriski lisäisi jatkossa taloudellista voittoa tavoittelevan järjestäytyneesti osana liiketoimintaa toteutetun ympäristörikollisuuden määrää. Alhaisen kiinnijäämisriskin ohella ympäristörikosten osalta on tuomioistuimissa omaksuttu rangaistuskäytäntö, joka on varsin lievä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan käytännössä yleisesti päiväsakkoja tai harvoin ehdollista vankeutta. Ehdoton vankeusrangaistus on Suomessa vuoden 1995 rikoslain ympäristörikoksia koskevan muutoksen jälkeen tuomittu vain niin sanotussa Lokapojat -tapauksessa.

3.2.2 Tilanne naapurimaissamme

Lähialuerikollisuutemme tilannekuva syntyy suorien yhteysien, julkisten rikoslakitilastojen sekä tiedotusvälineiden kautta saatujen tietojen perusteella.

Venäjä

Naapurimaidemme tilanteesta vähiten tietoa on saatu Venäjän ympäristörikollisuustilanteesta. Toukokuussa 2014 Suomen kansallisen ympäristörikosseurantatyöryhmän toimintaa esiteltiin Pietarissa järjestetyssä viranomaisympäristöfoorumissa rikostarkastaja Järvisen toimesta. Tällöin saatiin myös jossain määrin tietoa ympäristörikoksista ja niiden tutkimisesta Venäjän Federaation alueella. Yleisimmin Venäjällä tutkitut ympäristö- ja luonnonvararikokset ovat joko ns. metsävarkauksia tai liittyvät uhanalaisten suurpetojen salametsästyksen. Esimerkiksi ns. jäte- ja dumpausrikosten osalta kerrottiin toukokuun 2014 Pietarin foorumissa niiden tutkimisen ja toteennäyttämisen olevan erityisen vaikeaa erityisesti konkreettisen ympäristöhaitan toteennäyttämisen osalta, jota maan rikosprosessissa ilmeisesti edellytetään ympäristörikosten osalta.

Ruotsi

Ruotsissa vuosittain tilastoitujen ympäristörikosten määrä on noin 4000 – 6000 tapausta. Vuonna 2016 tapahtuneita ympäristörikoksia ei vielä tätä raporttia kirjoittaessa oltu julkaistu tilastoina, mutta vuonna 2015 tilastoitiin kaikkiaan 5750 ympäristörikosta/-rikkomusta. Tapauksista varsinaisia ympäristörikoksia on tilastoitu yht. 1485 tapausta ja jäterikkomustyyppisiä ilmoituksia on ollut 2125 kappaletta. Ruotsin rikoslakirikokset on tilastoitu Ruotsin rikostorjuntaneuvoston kotisivulla.²

Rikosten selvitysprosentti on tilastoitu alhaiseksi (3 % selvitysprosentti kaikista rikoksista). 165 henkilön todettiin syyllistyneen ympäristörikokseen. Rikostorjuntaneuvoston sivuilla on myös havainnekaavio, joka osoittaa rikosten selvitysprosentin olevan vuosittain ainakin hienoisessa laskussa, sillä ennen vuotta 2010 selvitysprosentti on ollut vähintään 5 % tai enemmän.³

Asiasta on laadittu myös Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusraportti ”Vihreämpää rajan toisella puolella? Vertaileva tutkimus ympäristörikollisuuden torjunnasta ja tutkinnasta Suomessa ja Ruotsissa” (Iina Sahramäki ja Terhi Kankaanranta, Tampere 2014).⁴

Norja

Vastaavasti Norjassa on tilastoitu vuonna 2016 kaikkiaan 2409 ympäristörikosta/-rikkomusta sekä kaikkiaan 1366 metsästys- ja kalastusrikosta tai -rikkomusta. Norjan rikoslakitilastot löytyvät Norjan valtiollisen tilastokeskuksen kotisivuilta.⁵

Norjassa ympäristörikostorjunnan valtakunnallinen asiantuntijayksikkö toimii valtakunnallisen talous- ja ympäristörikostorjuntayksikön (Okokrim) alaisuudessa. Kyseinen virasto myös julkaisee sähköistä Miljökrim -lehteä, joka on ladattavissa Okokrimin internetsivuilta.⁶ Tämän lisäksi erillisen ympäristörikoskoulutuksen saaneet rikostutkijat suorittavat ympäristörikosten tutkintaa myös paikallisissa poliisipiireissä.

Viro

Viron tilanteesta voidaan todeta siellä tapahtuneen ympäristörikosten torjunnassa ja tutkinnassa merkittävää kehitystä vuoden 2011viranomais- ja lainsäätöuudistuksessa. Viron ympäristötarkastusvirasto⁷ on 1.9.2011 lähtien toiminut keskitettynä vastuuviranomaisena ympäristörikkomusten osalta. Lisäksi virasto on tällöin samalla saanut myös täydet esitutkintavaltuudet ja viraston palvelukseen on palkattu rikostutkijoiksi muun muassa entisiä poliisin rikostutkijoita.

Varsinaisten ympäristörikosten tilastoitu määrä Virossa on varsin vähäinen. Varsinaiset rikoslain ympäristörikokset ovat Viron rikoslain 20 luvussa (”20. ptk. Keskkonnavaastased kuriteod”). Viron rikoslakitilastotietojen mukaan vuonna 2014 maassa tilastoitiin yhteensä 34 varsinaista ympäristörikosta⁸. Viron ympäristötarkastusviraston kotisivulta on kuitenkin nähtävissä myös Virossa hallinnollisesti käsiteltyjen ympäristörikkomusten tilastot sekä hallinnolliset sakot ja maksut, joita näissä hallinnollisissa rikkomustapauksissa on asetettu. Hallinnollisesti käsiteltyjä ympäristörikkomuk-

2 Ruotsin Rikostorjuntaneuvoston sivu <http://bra.se>

3 Ruotsin Rikostorjuntaneuvoston sivu <http://bra.se/bra/bra-in-english/home/crime-and-statistics/environmental-offences.html>

4 Kyseisen POLAMK:n raportin voi ladata osoitteesta (<http://www.polamk.fi/>).

5 Norjan valtiollinen tilastokeskus, <http://www.ssb.no/en/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikk/lovbrudda/aar/2017-03-06?fane=tabel-l&sort=nummer&tabel=297029>.

6 www.okokrim.no

7 Keskkonnainspektion, www.kki.ee

8 www.kriminaalpoliitika.ee/

sia Virossa on vuonna 2015 tilastoitu kaikkiaan 2906 tapausta, joiden osalta valvontaviranomainen on määrännyt kaikkiaan 262 086 euroa sakkoa yli tuhannelle henkilölle. Henkilöiden suurta lukumäärää selittää se, että luvussa on mukana myös kalastus- ja metsästysrikkomukset. Edellä tässä kappaleessa on ympäristörikoksiin liittyvien uhkakuvioiden osalta tuotu esiin vuonna 2016 tietoon tullut vuonna 2015 tapahtunut rikos, jossa Virossa on helmikuussa 2017 annettu rikostuomio Suomesta Viroon ns. dumpattavaksi vietyjen useiden kymmenien jätekuormien osalta.

Kuva 3 Saastunut oja asuinalueen raja-alueella (Niina Viitala).

3.2.3 Kansainvälinen toiminta

Ympäristö- ja luonnonvararikosten vastustamisen piirissä työskentelee useita eri kansainvälisiä organisaatioita ja järjestöjä. Lainvalvontaviranomaisen näkökulmasta näistä keskeisimmät ovat: Interpol, Europol ja Maailman tullijärjestö (WCO). Lisäksi uhanalaisten villieläinten ja -kasviston kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES) ja kyseistä yleissopimista toimeenpaneva CITES-sihteeristö on lainvalvontaviranomaisille tärkeä tietojenvaihto- ja yhteistyöelin. Yhteistyötä ympäristörikosasioissa tehdään myös IMPEL:n (European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law), ENPE:n (The European Network of Prosecutors for the Environment) ja EVFJE:n (The EU Forum of Judges for the Environment) piirissä. Interpolin ympäristörikosohjelman piirissä toimii kolme eri sektorityöryhmää vastuualueina: jäterikollisuus, villieläinrikokset sekä kalastusrikokset. Suomesta on ollut pysyvä edustus erityisesti jäterikollisuustyöryhmässä. Parhaiten tietoa Interpolin ympäristörikosten vastaisesta toiminnasta saa Interpolin kotisivuilta.⁹

Vastaavasti EUROPOL on vuonna 2011 perustanut ympäristörikostorjunnan parhaiden käytänteiden kehittämiseen keskittyvän EnviCrimeNet -yhteistyöelimen.¹⁰ Suomella on

ollut poliisijäsen EnviCrimeNet -kokouksissa toiminnan alusta alkaen. Keväällä 2016 EnviCrimeNet järjesti Haagissa Europolissa laajemman koulutus- ja tietojenvaihtoseminaarin ympäristörikosten tutkimisesta osana talousrikostutkintaa, erityisesti rikoshyödyn selvittämisen näkökulmasta tarkasteltuna.

Vuoden 2016 viimeisen puolikkaan EU:n neuvoston puheenjohtajuuskautta hoiti ensimmäistä kertaa Slovakia, joka nosti puheenjohtajuuskaudellaan ympäristörikosten torjunnan yhdeksi painopistealueeksi. Bratislavassa järjestettiin loppuvuonna 2016 kaksi ympäristörikoskysymyksiin liittyvää kokousta.

4 Ympäristörikoksiin liittyvät kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö

4.1 Ympäristörikoksia koskevat kansainväliset sopimukset

Suomi on sitoutunut useisiin ympäristöä ja energiaa koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin. Sopimukset käsittelevät muun muassa ilman- ja vesiensuojelua, luonnonvarojen hyödyntämistä ja suojelua, jätteitä, kasvistoa ja eläimistöä, energiaa sekä avaruutta. Esimerkkeinä monenvälisistä sopimuksista mainittakoon kansainvälinen yleissopimus vaarallisten jätteiden maan rajan ylittävien siirtojen ja käsittelyn valvontaa koskeva Baselin yleissopimus (Basel 22.3.1989, SopS 44-45/1992), villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES), (Washington 3.3.1973, SopS 44-45/1976), vuoden 1973 kansainvälinen yleissopimus aluksista aiheutuvan meren pilaantumisen ehkäisemisestä (MARPOL) (Lontoo 2.11.1973, SopS 51/1983), Etelämannerta koskevaan sopimukseen liittyvä ympäristönsuojelupöytäkirja (Madrid 4.10.1991, SopS 5/1998) sekä Helsingin sopimus (HELCOM) Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelusta (SopS:2/2000).

Uhanalaisten luonnonvaraisten eläinten ja kasvien kauppaa sääntelevässä CITES -yleissopimuksessa on mukana 180 jäsenmaata, ja sääntelyn piirissä on noin 30 000 kasvilajia ja runsaat 5 500 eläinlajia, joista yli 900 lajin kauppaa on täysin kiellettyä ja muiden lajien kauppaa on luvanvaraista (termillä "kauppaa" tarkoitetaan kansainvälisten rajojen ylittävää tuontia tai vientiä). EU:n yhteistä CITES -lainsäädäntöä on noudatettu vuodesta 1984 lähtien ja uudistettuna vuodesta 1997 lähtien (neuvoston asetus 338/97/EY). Neuvoston ja komission CITES -asetukset säätelevät ulkorajat ylittävän tuonnin ja viennin lisäksi jäsenmaiden välistä ja jäsenmaiden sisäistä toimintaa. Tuontisäännökset ovat yleissopimusta tiukempia ja sääntelyn piirissä on enemmän lajeja kuin sopimuksen lajiliitteessä.

Suomi ratifioi vuonna 2016 kansainvälisen merenkulkujärjestön (IMO) painolastivesiyleissopimuksen. Sopimus tulee kansainvälisesti voimaan syyskuussa 2017. Ulkomaanliikenteessä kulkeviin laivoihin tulee lähtökohtaisesti asentaa painolastivesien käsittelylaitteistot. Painolastivesien vaihto Itämeren alueella kielletään ja lähin vaihtopaikka sijaitsee

⁹ <https://www.interpol.int/Crime-areas/Environmental-crime/Environmental-crime>

¹⁰ <http://envicrimenet.eu/EN/>

Pohjanmerellä. Alusten painolastivesien puhdistuslaitteistojen asentamiseen tulee 5 vuoden siirtymäaika. Valvontavastuu on Liikenteen turvallisuusvirasto Trafilla. Myös Rajavartiolaitos ja poliisi osallistuvat säännösten valvontaan merialueella. Määräykset eivät koske Rajavartiolaitoksen aluksia eivätkä myöskään meripelastukseen käytettäviä aluksia. Painolastivesien vaihdon myötä voi etenkin trooppisilta vesialueilta kulkeutua uusia eliölajeja (ns. vieraslajeja) Itämeren herkälle merialueelle. Vieraslajit voivat aiheuttaa merkittävääkin vahinkoa meren ekosysteemille ja sitä kautta kalastuselinkeinolle ja veden laadulle.

Suomi hyväksyi vuonna 2016 myös hylkyjen poistamista koskevan kansainvälisen merenkulkujärjestön (IMO) valmisteleman niin sanotun Nairobin sopimuksen, joka velvoittaa aluksen omistajaa poistamaan haitallisen mereen uponneen hyllyn meren pohjasta. Bruttovetoisuudeltaan vähintään 300 gt:n aluksilla tulee myös olla tätä koskeva vastuuvakuutus. Sopimus ratifioitiin merilakiin tehdyillä muutoksilla, jotka tulivat voimaan 27.1.2017. Säännökset koskevat lain voimaantulon jälkeen uppoavia aluksia. Toimivaltainen viranomaisena on Liikennevirasto.

Ahvenanmaan osalta on huomattava, että kansainväliset sopimukset, joihin Suomi sitoutuu, eivät ilman Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksyntää tule automaattisesti voimaan maakunnassa niiltä osin, kun sopimus koskee maakunnan toimivaltaan kuuluvia asioita.

4.2 Euroopan unionin ympäristörikoslainsäädäntö

Merkittävä osa Suomen ympäristölainsäädännöstä on nykyisin peräisin Euroopan unionista. Koska suurin osa unionin säädöksistä annetaan direktiiveinä, ne on saatettava kansallisesti voimaan joko lailla tai valtioneuvoston asetuksella. Direktiivit ovat yleensä luonteeltaan niin sanottuja minimidirektiivejä, joten kansallisesti voidaan säätää myös direktiiviä tiukemmasta suojelun tasosta.

Unionin ympäristölainsäädännön tehokkuutta heikentäväksi tekijäksi on eräissä tapauksissa nähty muun muassa rangaistusten ja rangaistusasteikkojen vaihtelu eri jäsenvaltioiden välillä. Koska jäsenvaltiot eivät ole rikossanktioiden osalta samalla viivalla, on Eurooppaan muodostunut eritasoisia järjestelmiä, jotka eivät ole yhdenmukaisia kaikille eurooppalaisille ja jotka ovat omiaan siirtämään rikollisuutta niihin osiin Eurooppaa, jossa sääntely ja valvonta eivät ole tehokkainta mahdollista.

Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat 19.11.2008 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2008/99/EY ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin eli niin sanotun ympäristörikosdirektiivin. Direktiivin tavoitteena on taata jäsenvaltioissa ympäristönsuojelun korkea taso säätämällä vähimmäisvaatimukset vakavien ympäristöä vahingoittavien tekojen rangaistavuudesta. Direktiivin säätämisen taustalla on ollut huoli ympäristörikosten lisääntymisestä ja niiden vaikutuksista, jotka ulottuvat yhä useammin niiden valtion rajojen ulkopuolelle, joissa rikokset tehdään. Direktiivin edellyttämät muutokset täytäntöön pantiin Suomessa 25.12.2010 voimaantulleilla lainmuutoksilla.

4.3 Suomen ympäristörikoslainsäädäntö

Ympäristörikoksista säädetään sekä rikoslaisissa että useissa ympäristöä koskevissa erityislaeissa. Vakavimmat teot, joista voi seurata vankeusrangaistus, on koottu rikoslain (RL) 48 lukuun. Rangaistusasteikot vaihtelevat teon vakavuuden mukaan sakosta enintään kuuteen vuoteen vankeutta. RL 48 luvun ympäristörikoksiin sovelletaan myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia RL 9 luvun säännöksiä yhteisösakosta. Rangaistussäännösten sijoittaminen rikoslakiin korostaa tekojen moitittavuutta. Rikoslain ulkopuolisessa, varsinaisessa ympäristölainsäädännössä kuten jätelaissa, vesilaissa, luonnonsuojelulaissa ja ympäristönsuojelulaissa, on lukuisia ympäristöä koskevia rikkomussäännöksiä, joiden nojalla voidaan tuomita sakkorangaistukseen.

RL 48 a luvussa tarkoitetut luonnonvararikokset ovat läheistä sukua ympäristörikoksille. Ne ovat metsästyksen, kalastuksen ja metsän käsittelyyn liittyviä tekoja, joista voidaan tuomita myös vankeuteen. Yhteisösakko ei näissä asioissa ole mahdollinen lukuun ottamatta 48 a luvun 1 a §:ssä tarkoitettua törkeää metsästysrikosta. Vähäisemmistä rikkomuksista säädetään muun muassa metsästyslaissa, kalastuslaissa ja metsälaissa.

Menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä sovelletaan myös ympäristö- ja luonnonvararikoksiin. Laiton hyöty tulee niissäkin tuomita valtiolle menetetyksi. Kyse voi silloin olla esimerkiksi laittomalla menettelyllä säästettyjen jätteenkäsittelykustannusten korvaamisesta. Rikoksella saatu hyöty, rikoksentekovälineet, rikoksella tuotettu, valmistettu, aikaansaatu tai rikoksen kohteena oleva esine voidaan tietäen edellytyksin tuomita valtiolle menetetyksi.

4.4 Lainsäädännön muutoksia

Luonnonsuojelu- ja ympäristörikoksia koskevia säännöksiä muutettiin vuoden 2016 alusta (1683/2015). Uudistuksen tavoitteena on, että luonnonsuojelu- ja ympäristörikoksia arvioitaessa otetaan jatkossa aiempaa paremmin huomioon rikosten luonne talousrikoksina ja että määrättävät seuraamukset vastaavat paremmin rikosten moitittavuutta. Rikoslakiin lisättiin uusi säännös törkeästä luonnonsuojelurikoksesta (RL 48 luku 5 a §). Luonnonsuojelurikos voidaan arvioida törkeäksi, jos se on kokonaisuutena arvostellen törkeä ja aiheuttaa vakavaa vaaraa luonnolle, sillä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai on erityisen suunnitelmallinen. Rangaistusasteikko on neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta. Luonnonsuojelurikoksista on tähän asti voitu tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta.

Törkeää ympäristön turmelemista koskevaa säännöstä (RL 48 luku 2 §) muutettiin siten, että teon törkeyden arviointiperusteet ilmentävät aiempaa paremmin velvoitteiden laiminlyönnin ja taloudellisen hyödyn tavoittelun laajuutta. Ympäristön turmeleminen voidaan jatkossa arvioida törkeäksi, jos teko on erityisen suunnitelmallinen tai sillä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä. Ympäristön turmelemisrikos on usein luonteeltaan talousrikos, jossa rikoksentekijä yrittää saavuttaa taloudellista hyötyä lainsäädännössä asetettuja velvoitteita laiminlyömällä.

EU:n jätteen siirtoasetukseen (1013/2006) muutosta 660/2014 on sovellettu vuoden 2016 alusta. Muutoksen pääkohtana oli maakohtaisten tarkastussuunnitelmien

teko jätesiirotojen valvonnan tehostamiseksi. Suomessa tarkastussuunnitelma vuosiksi 2017 - 2019 otettiin käyttöön vuoden 2017 alusta. Suunnitelmassa on tarkasteltu mm. Suomen ympäristökeskuksen tietoon tulleita laittomia jätesiirotoja jätelajeittain. Riskiarvioinnin perusteella tarkastusten painopisteiksi valittiin käytetyt lyijyakut, sähkö- ja elektroniikkalaiteromu, romuautot ja niiden varaosat sekä rakennusjäte. Tarkastuksia tullaan tekemänä jätelajista riippuen sekä jätteen syntypaikalla että keräyksen, kuljetuksen tai käsittelyn aikana.

Edellä mainittu muutos pantiin täytäntöön jätelain muutoksella (1518/2015), jossa tarkastuksia koskevaa 124 §:ää tarkistettiin. Samalla täsmennettiin jätelain käytettyjä sähkö- ja elektroniikkalaitteita koskevia erityisäännöksiä koskevaa 117 a §:ää. Muutokset tulivat voimaan 1.1.2016. Tarkastussuunnitelmat sellaisista jätelain 124 §:n 1 momentin 1-4 kohdassa tarkoitetuista toiminnoista, joihin voidaan perustellusti olettaa liittyvän jätteen kansainvälisiä jätesiirotoja, laatii elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen.

5 Valvonta

5.1 Ympäristölainsäädännön valvonta

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä kunnan ympäristönsuojeluviranomaisten tehtävät

Ympäristölakien valvonta Suomessa kuuluu pääsääntöisesti alueelliselle elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle (ELY-keskus) sekä kunnan ympäristönsuojeluviranomaisille. ELY-keskuksen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivalta valvonta-asioissa on osittain rinnakkaista. Myös Suomen ympäristökeskuksella ja turvallisuus- ja kemikaalivirastolla on tiettyjä valvontatehtäviä.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle kuuluu ympäristönsuojelulain, luonnonsuojelulain, vesilain ja jätelain lupa- ja valvontatehtäviä. ELY-keskuksen yleisenä tehtävänä on edistää ympäristönsuojelua, valvoa yleistä etua ympäristö- ja vesiasioissa sekä kantaa ja vastata tuomioistuimissa. Tehtävistä on säädetty elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annetussa laissa (897/2009). Vesilain, ympäristönsuojelulain ja jätelain mukaan ELY-keskus on asianomistaja ympäristörikosasioissa, jos yleistä etua on loukattu.

Ympäristönsuojelulaissa sekä ympäristönsuojelun erityislainsäädännössä on kunnille määrätty keskeisiä lupa- ja valvontatehtäviä. Kunnissa ympäristölainsäädännön mukaisista lupa- ja valvontatehtävistä vastaa kunnanvaltuuston asettama ympäristönsuojeluviranomainen, joka usein on kunnan ympäristölautakunta. Yksi ja sama toimielin voi toimia myös usean kunnan yhteisenä viranomaisena.

Valvontaviranomaisella on havaitessaan lainvastaisen tilan velvollisuus ryhtyä toimiin tilanteen saattamiseksi lailliseksi. Valvontaviranomainen toimii valvonta-asioissa kyseessä olevan valvottavan lain ja hallintolain säännösten mukaisesti. Mahdollisia tapoja edetä valvonta-asiaissa ovat muun muassa selvityspyyntö, tarkastus (tarkastuspöytäkirja mahdollisine kehotuksineen), kehoitus ja hallintopakkomääräys.

Valvontaviranomaisella on myös velvollisuus ilmoittaa havaitsemistaan lainvastaisista teoista tai laiminlyönneistä poliisille, jollei laissa säädettyjä edellytyksiä ilmoittamatta jättämiselle ole.

Ympäristönsuojelulaki (527/2014) edellyttää, että valtion valvontaviranomaisen (ELY-keskuksen) ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen on laadittava alueelleen ympäristönsuojelulain mukaista säännöllistä valvontaa varten valvontasuunnitelma. Valvontasuunnitelmassa on oltava tiedot alueen ympäristöoloista ja pilaantumisen vaaraa aiheuttavista toiminnoista sekä käytettävissä olevista valvonnan voimavaroista ja keinoista. Suunnitelmassa on kuvattava valvonnan järjestämisen ja riskinarvioinnin perusteet ja valvonnasta vastaavien viranomaisten yhteistyö. Valvontasuunnitelma on tarkistettava säännöllisesti. Valtion valvontaviranomaisen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen on valvottava ympäristöluvanvaraisia ja rekisteröitäviä toimintoja säännöllisesti määräaikaistarkastuksin. Tarkastuskohteet ja -tiheys on määriteltävä ympäristöriskien arvioinnin perusteella. Valvontasuunnitelma on pakollinen vain ympäristöluvan omaavien laitosten valvonnassa. Osa valvontaviranomaisista on kuitenkin sisällyttänyt suunnitelmaan myös esimerkiksi jätelain, vesilain ja kemikaalilain mukaiset valvontatoimet.

Valtion valvontaviranomaisen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen on laadittava luvanvaraisten ja rekisteröitävien toimintojen määräaikaistarkastuksista ja niiden muusta säännöllisestä valvonnasta ohjelma (*valvontaohjelma*). Valvontaohjelmassa on oltava tiedot valvottavista kohteista ja niihin kohdistettavista säännöllisistä valvontatoimista. Valvontaohjelma on pidettävä ajan tasalla.

Ympäristölupien valvonta tuli osittain maksulliseksi 1.1.2015 alkaen. Valvontamaksuista on määrätty 30.12.2014 annetussa valtioneuvoston asetuksessa 1397/2014. Valvontaviranomainen voi periä maksun mm. valvontaohjelmaan perustuvista määräaikaistarkastuksista samoin kuin rikkomuksen tai laiminlyönnin oikaisemiseen, onnettomuustilanteisiin tai toiminnan keskeyttämiseen liittyvistä tarkastuksista.

Ympäristöluvanvaraisten laitosten laitosvalvonta käsittää ennakoivalvonnan ja jälkivalvonnan. Ennakoivalvonnalla tarkoitetaan tässä suunnitelmassa toimintojen ympäristölupatarpeen arviointia ja lupahakemuksista aluehallintovirastolle ja kunnille annettavia lausuntoja, osallistumista luvan käsittelyyn liittyviin tarkastuksiin ja neuvotteluihin sekä muutoksenhakua. Jälkivalvonta on laillisuusvalvontaa ja se kohdistuu lupamääräysten tai muiden säännösten noudattamisen valvontaan. Jälkivalvontaan sisältyy raporttien (vuosi- ja kuukausiraportit, häiriöraportit ja ympäristön tilan seurantaraportit) tarkastamista, laitoksiin tehtäviä määräaikaisten ja muita tarkastuksia sekä poikkeustilanteita koskevien ilmoitusten ja yleisöilmoitusten käsittelyä sekä hallinnollisia toimia laillisen tilan saavuttamiseksi. Valvonnan tehostamisessa käytetään kehoitusta, hallintopakkoa ja/tai ilmoitusta poliisille esitutkintaa varten.

Eri lakien mukaisten tehtävien hoitamisen kehittämisen ja ohjaamisen ohella ympäristöministeriö voi antaa valvontaviranomaisille tarkempia valvontaohjeita ympäristönsuojelulain nojalla. Ympäristöministeriö on antanut uuden, ensisijaisesti elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille suunnatun ympäristölupien valvontaohjeen 16.5.2016 (Ympäristöhallinnon ohjeita 2/2016).

ELY-keskukset voivat olla asianomistajan asemassa jätelain, vesilain ja ympäristönsuojelulain tarkoittamissa ym-

päristörikosasioissa. ELY-keskuksella on tällöin oikeus tulla kuulluksi esitutkinnassa ja tuomioistuimessa, itsenäinen syyteoikeus ja oikeus hakea muutosta tuomioistuimen päätökseen. Ympäristöministeriö on myöntänyt Uudenmaan ELY-keskukselle määrärahaa ohjauksen kehittämishankkeeseen, jonka tuloksena saadaan toimintamalli asianomistajana toimivan ELY-keskuksen näkökulmasta, kuten asianomistajalausunnat, yksityisoikeudelliset vaatimukset, loppulausunnot, muutoksenhakukirjelmät, mahdollisesti myös asiantuntijalausunnat. Hankkeen lopuksi on tarkoitus myös perustaa asiantuntija / yhteistyöverkosto ELY-keskusten asiantuntijoista antamaan neuvontaa ELY-keskuksille ja myös kuntien ympäristöviranomaisille vireillä olevissa ympäristörikosasioissa.

Suomen ympäristökeskuksen tehtävät

Suomen ympäristökeskus on merenkulun ympäristönsuojelulain mukaisesti johtava valvontaviranomainen aluksista veteen menevien päästöjen valvonnassa merialueilla. Lisäksi Suomen ympäristökeskus vastaa ympäristövahinkojen torjuntatehtävästä öljyvahinkojen torjuntalain (1673/2009) mukaisesti. Sekä valvonta- että torjuntatehtävän hoitamisessa keskeistä on yhteistyö muiden laissa määriteltyjen viranomaisten kanssa. Öljyntorjunnassa ja päästövalvonnassa tärkeimmät yhteistyöviranomaiset ovat Rajavartiolaitos, Merivoimat ja Liikenteen turvallisuusvirasto (Traf).

Suomen ympäristökeskus vastaa kansainvälisestä öljyntorjunta- ja valvontayhteistyöstä edustamalla Suomea mm. kansainvälisten sopimusten kokouksissa, erityisesti Itämeren suojelukomissiossa (HELCOM) sekä pohjoismaisen yhteistyön kokouksissa (Kööpenhaminan sopimus). Myös yhteistyö Euroopan meriturvallisuusviraston (EMSA) CleanSeaNet satelliittikuvapohjaisen öljypäästöjen havainnointipalvelun sekä EMSA:n öljyntorjunta-asioita käsittelevän työryhmän kanssa on oleellisessa asemassa öljyntorjunta- ja päästövalvonta-asioita kehitettäessä.

Valtioneuvoston asetuksessa 249/2014 asetuksessa säädetään alueen pelastustoimen öljyvahinkojen torjuntasuunnitelman ja alusöljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjunnan yhteistoimintasuunnitelman sisällöstä, laatisesta ja vahvistamisesta sekä öljyn varastojalta, sataman ylläpitäjältä ja laitoksen toiminnan harjoittajalta vaadittavasta torjuntavalmiudesta. Torjuntasuunnitelmat vahvistaa Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, yhteistoimintasuunnitelmat Ympäristöministeriö Suomen ympäristökeskuksen valvoessa prosessiin liittyviä lausunto- ja Ympäristöministeriön suuntaan.

Suomen ympäristökeskus on jätteen siirtoasetuksessa (EY) N:o 1013/2006 tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka toimii lupa- ja valvontaviranomaisena kansainvälisissä jättesiirtoasioissa ja vastaa yhteistyöstä muiden toimivaltainen viranomaisten kanssa jätteen kansainvälisen siirron valvonnassa.

Suomen ympäristökeskus on otsoniasetuksen (EY) N:o 1005/2009 ja F-kaasuasetuksen (EY) N:o 517/2014 toimivaltainen viranomainen. Kylmälaitteiden huoltoa valvovat ympäristönsuojelulain mukaiset valvontaviranomaiset muun valvontatyön ohessa. Suomen ympäristökeskus valvoo POP-asetuksen (EY) N:o 850/2004 ja PIC-asetuksen (EY)

N:o 649/2012 sekä kansainvälisen kaupan kohteina olevia tiettyjä vaarallisia kemikaaleja ja torjunta-aineita koskevan ilmoitetun ennakkosuostumuksen menettelystä tehdyn Rotterdamin yleissopimuksen (SopS 107/2004), noudattamista. Suomen ympäristökeskus hoitaa myös uhanalaisten eläin- ja kasvilajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen (CITES) ja valaiden ja hylkeiden suojelua koskevan lain mukaisia lupa-asioita.

Turvallisuus- ja kemikaaliviraston tehtävät

Turvallisuus- ja kemikaaliviraston (Tukes) tehtävänä on teknisen turvallisuuden ylläpitämiseksi mm. valvoa, tarkastaa ja myöntää luvat laajamittaista vaarallisten kemikaalien teollista käsittelyä ja varastointia varten. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto suorittaa onnettomuustutkintaa ja kerää tiedot toimialalla tapahtuneista onnettomuus- ja vahinkotapauksista sekä vaaratilanteista vaurio- ja onnettomuusrekisteriin (VARO). Vaarallisten kemikaalien vähäisen teollisen käsittelyn ja varastoinnin tehtävät keskittyvät kemikaalilain (599/2013) mukaisiin valvontatehtäviin. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto pitää yllä kylmälailalla työskentelevien pätevyysrekisteriä ja valvoo pätevyysvaatimusten noudattamista.

Kuva 4 Purettujen autojen kappaleita säilöttyä luvattomasti kuljetuskonttiin (Tulli).

5.2 Rajavartiolaitos

5.2.1 Rajavartiolaitoksen tehtävät

Rajavartiolaitos on muiden lakisäätöjen tehtäviensä ohella toimivaltainen ympäristörikosten ja luonnonvararikosten esitutkinnassa. Rajavartiolaitos valvoo muun muassa metsästyslain (615/1993), kalastuslain (379/2015) luonnonsuojelulain (1096/1996), ympäristönsuojelulain (527/2014), muinaismuistolain (295/1963) ja merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) noudattamista.

Käytännössä Rajavartiolaitos suorittaa pääosin luonnonvararikosten esitutkintaa ja niiden osalta lähinnä metsästyksen ja kalastusrikosten sekä edellä mainittujen aineellisten Raja-

Kuva 5 Rajavartiolaitoksen helikopteri valvontatyössä (Katsuhiko Tokunaga).

vartiolaitoksen valvontavastuulla olevien lakien mukaisten rikkomusluonteisten tekojen tutkintaa. Rajavartiolaitoksella on myös keskeinen rooli merellisen ympäristörikollisuuden ehkäisyssä ja torjunnassa.

Rajavartiolaitoksen puuttumiskynnys ympäristörikoksiin on matala. Kaikkiin Rajavartiolaitoksen tietoon tulleisiin ympäristörikoksiin puututaan ja oman toimivallan piiriin kuuluvat tapaukset pyritään tutkimaan itse. Rajavartiolaitoksen tietoon tulleiden oman toimivallan ulkopuolelle jäävien rikosten osalta tehdään ilmoitus toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle. Rajavartiolaitos voi myös poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) 2 §:n 2 momentin nojalla suorittaa poliisin tai tullin tehtäväalueeseen kuuluvaan kiireellisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen näiden puolesta käyttäen omia säädettyjä toimivaltuuksiaan, jos toimenpidettä ei voida viivyttää. Toimenpiteestä ilmoitetaan ilman aiheutonta viivytystä toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle. Edellä mainittujen esitutkintaviranomaisten yhteistoimintaa koskevalla lailla turvataan viranomaisten toiminnan joutuisuus sekä niille säädettyjen tehtävien tehokas suorittaminen. Rajavartiolaitos ja poliisi ovat tarvittaessa muodostaneet yhteisiä tutkintaryhmiä erityisesti metsästysrikosten tutkinnan tehostamiseksi.

Rajavartiolaitos suorittaa öljypäästöjen valvontaa merialueilla sekä osallistuu onnettomuustilanteissa öljyntorjuntaan. Öljypäästövalvonnan tavoitteena on Suomen merialueilla havaittujen päästöjen osalta laittoman toiminnan keskeyttäminen, torjuntatoimenpiteiden aloittaminen, hallinnollisen öljypäästömaksututkinnan turvaaminen sekä asiassa suoritettavan esitutkinnan turvaaminen. Valvontaa suoritetaan Rajavartiolaitoksen Dornier-lentokoneilla merialueilla lähes päivittäin. Partiot lennetään kattavasti Suomen merialueilla ja talousvyöhykkeellä. Lisäksi lentovalvontaa on sovitettu yhteen sekä Ruotsin että Viron viranomaisten kanssa ja valvontaa suoritetaan osin myös edellä mainittujen maiden merialueilla.

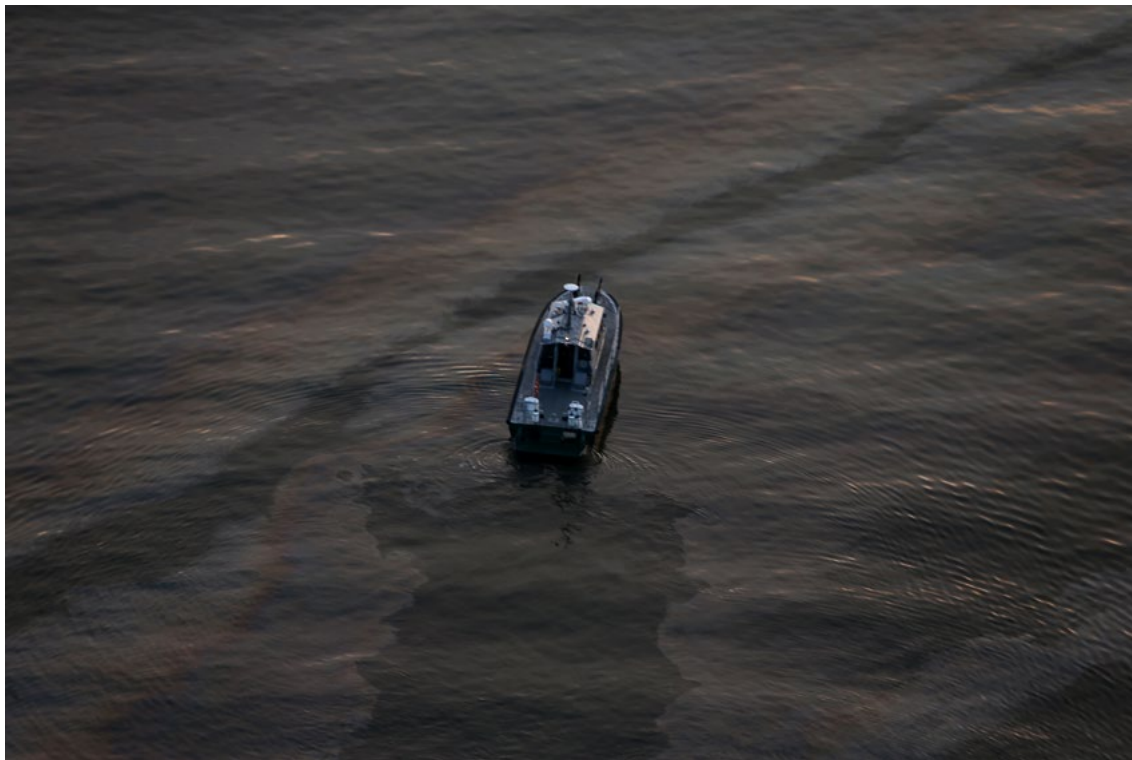
Dornier-lentokoneet on varustettu yhteistyössä Suomen

ympäristökeskuksen kanssa erityisesti öljypäästöjen valvontaan soveltuvalla laitteistolla. Edellä kuvatulla ja kattavalla öljypäästövalvonnalla on myös laittomia aluspäästöjä ennaltaehkäisevä vaikutus. Öljypäästövalvonnan kokonaisuutta täydentää Euroopan meriturvallisuusviraston (EMSA) CleanSeaNet -satelliittikuvapalvelu, jonka kautta saadaan vuosittain noin 250 satelliittikuvaa Suomen merialueilta. Satelliittikuvista voidaan havaita mahdollisia päästöjä myös pimeällä ja pilvipeitteen läpi. Satelliittikuvat ja niistä havaitut öljypäästöepäilyt toimitetaan sekä Suomen ympäristökeskukselle (SYKE) että Rajavartiolaitokselle. Länsi-Suomen merivartioston johtokeskus tarkastaa kuvat ja lähettää valvontalaitteistolla varustetun ilma-aluksen tai muun yksikön tarkastamaan havainnon sekä selvittämään onko kyse öljystä vai jostain muusta aineesta.

Rajavartiolaitos osallistuu myös aluksesta ilmaan menevien päästöjen valvontaan sekä aluksen suojaamiseen käytettävien haitallisten kiinnittymisenestojärjestelmien valvontaan. Euroopan unionin valvonta-asetus yhteisen kalastuspolitiikan sääntöjen noudattamiseksi edellyttää, että kaikkien jäsenvaltioiden on ylläpidettävä kalastuksen seurantakeskuksia, joiden tehtävänä on ammattikalastustoiminnan ja pyyntiponnistuksen seuranta. Rajavartiolaitos hoitaa neuvoston valvonta-asetuksessa tarkoitetun kalastuksenseurantakeskuksen tehtävät.

5.2.2 Hallinnollinen öljypäästömaksu

Yksi keskeisistä Rajavartiolaitoksen ympäristönsuojelullisista tehtävistä on osallistuminen alusöljypäästöjen ja muiden ympäristövahinkojen havainnointiin sekä onnettomuustilanteissa öljyntorjuntaan merialueilla ja talousvyöhykkeellä. Rajavartiolaitos on merenkulun ympäristönsuojelulain mukaan ainoa viranomainen, joka määrää laittomasta alusöljypäästöstä hallinnollisen öljypäästömaksun. Öljypäästömaksusääntely on ulotettu Ahvenanmaan maakuntalailla koskemaan myös Ahvenanmaan maakunnan aluetta. Raja-

Kuva 6 Öljypäästö öisellä merellä (Rajavartiolaitos).

vartiolaitos huolehtii öljypäästömaksun määräämiseen liittyvistä tehtävistä myös Ahvenanmaan maakunnan alueella. Merenkulun ympäristönsuojelulain mukaan Rajavartiolaitoksen tulee määrätä öljypäästömaksu alukselle, joka päästää mineraaliöljyä tai öljypitoista seosta aluevesillä tai Suomen talousvyöhykkeellä. Vain pienistä sekä määrältään että muilta ympäristöön kohdistuvilta vaikutuksiltaan vähäisistä päästöistä maksu voidaan jättää määräämättä. Talousvyöhykkeellä kauttakulussa olevan ulkomaisen aluksen osalta edellytetään lisäksi, että siitä aiheutuu Suomen luonnolle huomattavaa vahinkoa tai sen vaaraa. Lisäksi poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa öljyn päästäminen mereen on tapahtunut esimerkiksi hätävarjelu- tai pakkotilanteessa ihmishengen pelastamiseksi tai muussa senkaltaisessa hätä- tai onnettomuustilanteessa, voidaan maksu jättää määräämättä tai alentaa sitä. Öljypäästömaksun suuruus määräytyy päästön määrän ja aluksen bruttovetoisuuden perusteella merenkulun ympäristönsuojelulain yhteydessä olevan maksutaulukon mukaisesti.

Maksun määrääminen ei edellytä sen selvittämistä, kuka päästön aluksella aiheutti, ja toimiko hän tahallaan tai huolimattomasti. Rajavartiolaitoksen on kuitenkin hankittava objektiivista näyttöä siitä, että päästö on peräisin tietyltä alukselta eikä kyse ole edellä kerrotuista aivan poikkeuksellisista tilanteista. Rajavartiolaitos suorittaa hallinnollista öljypäästömaksumenettelyä varten tarvittavan tutkimuksen. Lausuntoja öljypäästöjen ympäristövaikutuksista pyydetään tarvittaessa Suomen ympäristökeskukselta. Öljynäytteiden analysointi sekä niitä koskevat lausunnot tehdään Keskusrikospoliisin Rikosteknisessä laboratoriossa. Rajavartiolaitoksessa hallinnollisen öljypäästömaksun määräämistoimenpiteet on keskitetty Turkuun Länsi-Suomen merivartiostoon, jonka johdolla tutkintatoimenpiteet maksun määräämiseksi suoritetaan. Edellä mainituissa tutkintatoimenpiteissä Länsi-Suomen merivartiostoa avustavat kaikki Vartiolentolaivueen ja Suomenlahden merivartioston yksiköt.

5.2.3 Rikosoikeudelliset seuraamukset ja hallinnollinen öljypäästömaksu

Merenkulun ympäristönsuojelulaissa alusöljypäästöjen valvonta on säädetty sekä Rajavartiolaitoksen että poliisin tehtäväksi. Merenkulun ympäristönsuojelulain 12 luvun 6 §:n mukaan Rajavartiolaitoksella on valvontatoimivalta Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä. Merenkulun ympäristönsuojelulain 12 luvun 8 §:n mukaan poliisilla on valvontatoimivalta sisävesialueella sekä Suomen aluevesillä. Rikosoikeudellinen järjestelmä on ensisijainen suhteessa hallinnolliseen öljypäästömaksuun. Mikäli oikeus on rikosprosessissa tuominnut jonkun rangaistukseen luvattomasta öljyn päästämisestä mereen, esimerkiksi ympäristön turmelemisesta, ei hallinnollista öljypäästömaksua tule määrätä samalle taholle. Samalle taholle jo ennen langettavaa tuomiota määrätty hallinnollinen öljypäästömaksu tulee hake-
muksesta poistaa. Ainuttakaan Rajavartiolaitoksen määräämää hallinnollista öljypäästömaksua ei ole vielä toistaiseksi poistettu.

5.3 Tulli

5.3.1 Tullin tehtävät

Tullin tehtävänä on edistää tavarakaupan sujuvuutta sekä varmistaa sen oikeellisuus, kantaa tehokkaasti tavaraverot ja suojata toimialallaan yhteiskuntaa, ympäristöä ja kansalaisia. Tulli huolehtii tulliverotuksesta, maahantuonnin arvonlisäverosta, maahan tuotavien ja maasta vietävien tavaroiden ja ulkomaanliikenteen tullivalvonnasta ja muista tullitoimenpiteistä sekä ulkomaankaupan tilastoinnista. Tulli toimii esitutkintaviranomaisena ja tutkii toimivaltansa puitteissa tullirikoksia.

Päätehtäviä varten Tullissa on ulkomaankauppa- ja verotusosasto, valvontaosasto, hallinto-osasto sekä toimipaikkaosasto. Tullissa on yhdeksän itsenäisesti toimivaa tullia niihin kuuluvine toimipaikkoinen. Tullit ovat Helsingin tulli, Lentotulli, Kotka, Vaalimaa, Nuijamaa, Imatra, Turku, Tornio ja Maarianhamina.

Suomen Tulli on osa Euroopan unionin tullijärjestelmää ja valtiovarainministeriön tulosohtaja virasto, joka toimii yhteistyössä elinkeinoelämän sekä kotimaisten ja ulkomaisten viranomaisten kanssa.

5.3.2 Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien tuonnin, viennin ja kauttakuljetuksen valvonta

Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien ja niistä saatavien tuotteiden, jotka on tarkemmin määritelty CITES -sopimuksen (villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus CITES) liitteessä, tuonti, vienti ja kauttakuljetus ovat luvanvaraista. Suuri osa ns. CITES -tuotteista tuodaan Euroopan unioniin kolmansista maista, joten tuontirajoituksilla suojellaan näiden maiden ympäristöä ja luonnon monimuotoisuutta. CITES -vientirajoituksilla taas suojellaan ympäristöä EU:n sisällä. Asetus 338/97/EY sääntelee myös EU-jäsenmaiden välistä ja jäsenmaan sisäistä ko. lajeihin kohdistuvaa toimintaa. Suomessa Tullin tehtävänä on valvoa edellä mainitun EU-lainsäädännön mukaisten uhanalaisten kasvi- ja eläinlajien kansainvälistä kauppaa koskevien määräysten noudattamista.

Kuva 7 Tullin takavarikoima Iguana (Tulli).

5.3.3 Vaarallisten aineiden ja säteilevien kuljetusten valvonta

Tullilla on merkittävä rooli ympäristönsuojelussa myös radioaktiivisten aineiden ja vaarallisten aineiden kuljetusten valvontaviranomaisena. Suomesta lähteviä ja Suomeen tulevia kuljetuksia tarkastaa sekä rajanylityspaikkojen valvontahenkilöstö että liikkuvat valvontaryhmät. Tehokkaalla valvonnalla pyritään siihen, että säännösten vastaisiin kuljetuksiin puututaan heti rajalla.

Suomessa tärkeimmillä rajanylityspaikoilla on automaattiset kiinteät säteilymittausasemat eli portit tavara- ja matkustajaliikenteelle. Säteilyporttien lisäksi tullilla on käytössä käsikäyttöisiä mittareita. 2000-luvun vaihteessa säteilykuljetuksia vielä jouduttiin kääntämään takaisin lähtömaihin; sen jälkeen tapauksia ei ole ollut enää lainkaan. Vuosittain ajoneuvoista aiheutuu muutamia porttihälytyksiä, mutta nekin ovat osoittautuneet säteilymääriltään niin vähäisiksi, että aiheuttajaa ei ole pystytty paikallistamaan esineeksi. Hälytyksiä aiheuttavat esimerkiksi maantiesuola, keramiikka ja lannoitteet. Toistaiseksi ei ole havaittu varsinainen ydinmateriaalien (plutonium, uraani) laittomia kuljetuksia.

Tulli on järjestänyt vaarallisten aineiden tiekuljetuksiin ja ADR-kuljetuksiin kohdistettavia tehotarkastuksia, joiden lisäksi Tulli on osallistunut Suomen ympäristökeskuksen EU/ETA -laajuisiin jätteensiirtojen valvontaoperaatioihin. Suomen rajavalvonta on Euroopan huippuluokkaa, ja erilaisia valvontajärjestelmiä on kehitetty viime vuosina merkittävästi.

5.3.4 Otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorattujen kasvihuonekaasujen valvonta

Otsonikerroksen suojelemiseksi otsonikerrosta heikentävien aineiden valmistus, käyttö, maahantuonti ja vienti on pääosin kielletty. Tullin valvomat maahantuontirajoitukset ja vientirajoitukset koskevat sekä otsonikerrosta heikentäviä aineita, että niitä sisältäviä tuotteita. Rajoitukset koskevat sekä uusia, regeneroituja että kierrätettyjä otsonikerrosta heikentäviä aineita. Myös F-kaasujen tuonti EU:n ulkopuolelta kemikaalina tai laitteissa on säänneltyä ja edellyttää kiintiötä tai lupaa kiintiön käyttöön. Tullin tehtäviin kuuluu edellä mainittujen aineiden ja niitä sisältävien laitteiden tuonnin ja viennin valvonta. Valvonnan yhteydessä tavattujen laittomien aineiden ja laitteiden tuonnista ja viennistä ilmoitetaan Suomen ympäristökeskukselle ja tarvittaessa aloitetaan esitutkinta. Edelleen otsonikerrosta heikentävien aineiden ja F-kaasujen laittomasta kaupasta raportoidaan Suomen ympäristökeskuksen kautta komissiolle.

5.3.5 Kansainvälisten jättesiirtojen valvonta

Tullin tehtäviin kuuluu myös valvoa kansainvälisiä jättesiirtoja. Jättesiirtoja säädellään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1013/2006 (jätteesiirtoasetus). Jätelain (646/2011) 22 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus on jätteesiirtoasetuksen 53 artiklassa tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka valvoo jätteiden kansainvälisiä siirtoja koskevien säännösten noudattamista Suomessa.

Tulli ja Suomen ympäristökeskus ovat tehneet vuonna 2016 yhteistyötä jättesiirtojen valvontaan liittyen. Tehostettu viranomaisvalvonta ja yhteiset valvontaoperaatiot ovat varmasti osasy siihen, että laittomia jätevientejä on paljastunut edelleen.

5.3.6 Jäteveron kantaminen

Tullilla on myös merkittävä verotuksellinen rooli ympäristönsuojelun alueella, sillä tulli kantaa jäteverolain mukaisesti jäteveroa kaatopaikalle toimitetusta jätteestä. Jäteverokysymykset ovat joissakin tapauksissa muodostuneet hyvin haasteellisiksi. Ongelmana on, että laitonta kaatopaikkaa ei ole pidetty verotuksellisessa mielessä kaatopaikkana, jonne läjittämisestä voitaisiin siten kantaa jätevero. Tällaisessa tulkinnallisessa tilanteessa veropetostutkintakin on tullut siten käytännössä usein poissuljetuksi. Laittomasta toiminnasta koitunut kustannussäästö on kuitenkin mahdollista takavarikoida rikoshyötynä mahdollisen ympäristörikoksen oikeuskäsittelyn yhteydessä Jäteverolaki (1126/2010) tuli voimaan 1.1.2011, mutta tilanne laittomien kaatopaikkojen jäteverottamisen osalta näyttää olevan edelleen ongelmallinen.

6 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikokset

6.1 Ympäristörikosten käsittelyketjusta

Poliisi on rikostorjunnan yleisviranomainen ja tutkii rikoksia rikosnimikkeestä riippumatta. Tieto mahdollisesta ympäristörikoksesta tulee poliisille pääasiassa kolmea eri kautta; yksityisiltä kansalaisilta, valvontaviranomaisilta tai poliisin omina havaintoina esimerkiksi tavanomaisen valvonnan tai muun rikostutkinnan yhteydessä. Valvontaviranomaisen tulee pääsääntöisesti tehdä ilmoitus toimialallaan havaitsemastaan rikosepäilystä. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä silloin, jos rikos on vähäinen ja sillä ei ole loukattu yleistä etua.

Poliisin on toimitettava ilmoitetussa asiassa esitutkinta, jos on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnan toimittaa yleensä tapahtumapaikan poliisilaitos, mutta asian laadun niin vaatiessa tutkintatoimet voidaan siirtää Keskusrikospoliisin suoritettavaksi. Ympäristörikokset edellyttävät lähes aina esitutkintaviranomaisen ennakoilmoitusta syyttäjälle ja tiivistä esitutkintayhteistyötä. Myös Tulli ja Rajavartiolaitos suorittavat esitutkintaa toimialoillaan ympäristörikosasioissa.

Kuva 8 Näytteenottoa ympäristörikospaikalla (Niina Viitala).

Poliisin tietoon tulleistä ympäristörikoksista noin kolmannes selvitetään. Kun esitutkinta on valmis, siirtyy asia syyttäjälle. Syyttäjän on pääsääntöisesti nostettava syyte epäilystä rikoksesta, jos hän katsoo että teko on laissa säädetty rangaistavaksi, asiassa on todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi ja muut syytteen nostamisen edellytykset täyttyvät. Syyttäjä voi tietyin edellytyksin myös jättää asiassa syyttämättä. Jos syyte nostetaan, asia käsitellään käräjäoikeudessa (KO) ja mahdollisen muutoksenhaun johdosta edelleen hovioikeudessa (HO) sekä joskus myös korkeimmassa oikeudessa (KKO).

6.2 Rikoslain ympäristörikokset

Rikoslain 48 luvussa säädetään ympäristörikoksista. Nämä ovat *ympäristön turmeleminen, törkeä ympäristön turmeleminen, ympäristörikkomus, tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen, luonnonsuojelurikos, törkeä luonnonsuojelurikos ja rakennussuojelurikos*. Rikosten rangaistusuhka on vähintään sakkoa ja maksimirangaistukset vaihtelevat kuudesta kuukaudesta kuuteen vuoteen vankeutta.

Rikoslain ympäristörikokset	2012	2013	2014	2015	2016
Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	146	141	168	166	187
Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	0	12	9	5	11
Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	213	258	192	181	276
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	4	4	3	5	7
Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	32	37	47	37	29
Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	4	3	4	3	1
Yhteensä	399	455	423	397	511

Taulukko 1: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain luvussa 48 tarkoitetut ympäristörikokset 2012 – 2016.

6.2.1 Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §

Ympäristön turmelemisella tarkoitetaan muun muassa esineen tai aineen saattamista, päästämistä tai jättämistä ympäristöön taikka tiettyjen ympäristönsuojelu- tai jätelainsäädännössä säädettyjen velvollisuuksien rikkomista siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista tai vaaraa terveydelle. Tunnuksmerkistö on hyvin monipolvinen ja sisältää lukuisia tekotapoja sekä runsaasti viittauksia aineelliseen ympäristölainsäädäntöön. Rikos on rangaistava sekä tahallaan että törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Suurin osan ympäristön turmelemisesta koskevista rikosepäilyistä tutkitaan poliisin toimesta. Yleisesti esitutkinta epäillyn ympäristörikoksen osalta suoritetaan alueellisen poliisilaitoksen talousrikostutkinnan rikostutkinnassa. Tyyppillisesti esitutkintaan tulevat ympäristörikokset koskevat mm. eri jätteiden luvaton hävittämistä tai niiden säilyttämistä joko pien- tai teollisuuskiinteistöjen alueella. Yleisesti rikoksesta epäiltynä ympäristön turmelemisessa on keski-ikäinen mies.

Poliisin ohella myös Tulli tai Rajavartiolaitos voi suorittaa esitutkinnan epäilyistä ympäristön turmelemisesta. Tullin tietoon ja tutkintaan edenneet ympäristön turmelemiset ovat myös vuonna 2016 koostuneet sähkö- ja elektroniikkalaiteromun (SER) ja romuakkujen viennistä. Kahdessa vuonna 2016 tutkitussa tapauksessa yritettiin viedä sähkö- ja elektroniikkalaiteromua jätteen siirtoasetuksen vastaisesti yhteisöalueen ulkopuolelle. Näissä tapauksissa Suomessa toimivat tahot olivat keränneet elektroniikkaromua Suomessa kontteihin ja pyrkineet lähettämään ne meriteitse eri Afrikan valtioihin. Toisessa näistä tapauksista vientierälle oli laadittu väärennetyt dokumentit vaarallisten aineiden arvioinnista ja toimintakunnon testauksesta. Kolmas vuonna 2016 tutkittu ympäristön turmeleminen liittyi romuakkujen vientiin Suomesta Viroon.

Ympäristön turmelemis- ja ympäristön rikkomustapauksissa on usein kirjattu myös vaarallisten aineiden kuljetusrikos tai – rikkomus (ns. VAK-tapaus) johtuen kuljetusajoneuvojen puutteellisista varusteista ja/tai tavaroiden puutteellisesta pakkaustavasta. Kaikki tilastoidut VAK-tapaukset eivät kuitenkaan liity ympäristörikoksiin.

Rajavartiolaitoksen esitutkintaan saapuneiden tapausten osalta tässä rikostyyppissä on pääosin kyse laittomista alusöljypäästöistä.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2016, lainvoimaisuustietoja ei ole tarkistettu

YMPÄRISTÖN TURMELEMINEN (RL 48 luku 1 §)

Satakunnan kärjäoikeus 8.1.2016, tuomio 16/100627, Asianumero R 15/1887; Vaasan hovioikeus, 23.11.2016, tuomio 16/148815, Asianumero R 16/234

Jäteveden käsittelyä harjoittavan yhtiön toimitusjohtaja ja käyttöpäällikkö olivat epäiltynä mm. siitä, että he olivat tietoisina jätevedenpuhdistuslaitoksen riittämättömästä kapasiteetista sallineet yhtiön työntekijöiden päästää huomattavan osan puhdistettavaksi tulleesta jätevedestä ohi puhdistusprosessin puhdistamattomana jokeen. Myös jäte-

veteen liittyviä mittauksia, kirjanpitoa ja raportointia koskevia lupaehtoja oli rikottu. Joen vesi oli ollut ajoittain niin pilaantunutta, että se oli jouduttu asettamaan käyttökieltoon. Syyttäjä vaati myös yhtiölle rangaistusta ja 400.000 euron rikoshyötyä tuomittavaksi valtiolle menetetyksi.

Kärjäoikeus katsoi, että asiassa oli selvitetty yhtiön otettaneen vastaan jätevedettä yli ympäristöluvan mukaisen määrän jo vuosia, eikä se tästä huolimatta ollut ryhtynyt toimenpiteisiin riittävän kapasiteetin luomiseksi. Koska riittämättömän kapasiteetin vuoksi puhdistamatonta jätevedettä oli jouduttu päästämään jokeen, ei yhtiössä ollut ryhdytty riittäviin toimenpiteisiin pilaantumisen ehkäisemiseksi. Yhtiön toiminnassa oli menetelty ympäristöluvan ja ympäristönsuojelulain vastaisesti. Kärjäoikeus katsoi selvitetyn myös sen, että bakteeripitoisuuksien lisääntyminen joessa oli aiheutunut yhtiön toiminnasta. Selvitetyn katsottiin myös, ettei mittauksia oltu tehty, kirjattu eikä raportoitu viranomaisille.

Yhteenvetona kärjäoikeus katsoi, että yhtiö oli ollut toiminnasta vastuussa. Toimitusjohtaja ei ollut tiennyt ohijuoksutuksista, eikä asiassa ollut tullut ilmi seikkoja, joiden perusteella hänen olisi tullut olla tietoinen niistä. Käyttöpäällikkö sen sijaan oli ollut vastuussa ohijuoksutusten sallimisista, mittausten ja raportoinnin puutteellisuudesta. Ottaen huomioon ohijuoksutusten kesto, ohijuoksutetun veden määrä ja laatu, käyttöpäällikön menettelyä oli pidettävä törkeänä huolimattomuutena. Syyte toimitusjohtajaa vastaan hylättiin, käyttöpäällikkö tuomittiin 80 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. Koska yhtiön johto ei ollut ollut osallinen rikokseen ja yhtiö oli ryhtynyt toimiin pilaantumisen ehkäisemiseksi ja poistamiseksi ja edistänyt viranomaisille tehdyin ilmoituksin tapahtumainkulun selvittämistä, ei yhtiötä tuomittu yhteisösakkoon. Kärjäoikeus katsoi, ettei yhtiö ollut saanut asiassa rikoshyötyä.

Syyttäjän valituksesta hovioikeus katsoi, toisin kuin kärjäoikeus, että toimitusjohtajalla oli ollut mahdollisuus ja velvollisuus perehtyä yhtiön toimintaan sekä erityisesti sen ympäristölupaan. Hänellä olisi ollut velvollisuus selvittää, mistä ohijuoksutuksista on ollut kyse ja miten puhdistamon toiminnassa on käsitelty kunnan varaaman kapasiteetin ylittäviä vesimääriä. Kokonaisarvioinnin perusteella, missä otettiin huomioon rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys, vaarannettujen etujen tärkeys ja loukkauksen todennäköisyys sekä muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet olisi toimitusjohtajan pitänyt ymmärtää ohijuoksutusten välttämättömyys ja hänen menettelyään pidettiin kokonaisarvostelussa törkeänä huolimattomuutena. Toimitusjohtaja tuomittiin 50 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen, yhtiö 20.000 euron yhteisösakkoon ja menettämään taloudellinen hyöty, jonka määräksi hovioikeus arvioi 100.000 euroa, valtiolle.

YMPÄRISTÖN TURMELEMINEN (RL 48 luku 1 §)

Pohjois-Savon kärjäoikeus 21.1.2016, tuomio 16/102866, Asianumero R 15/2442

Vastaaja oli kerännyt, käsitellyt ja varastoinut romuajoneuvoja, sekalaista metalliromua, sähkö- ja elektroniikkaromua, renkaita sekä lyijyakkuja vuokraamallaan kiinteistöllä ilman jätteen käsittelyyn oikeuttavaa ympäristölupaa ja tavalla, joka oli omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista ja roskaantumista. Kärjäoikeus totesi, että kiinteistö oli roskaantunut, epäsiisti ja maisema oli rumentunut. Koska kai-

kista ajoneuvoista ei ollut poistettu nesteitä ja ajoneuvot olivat paljaalla maaperällä, oli syntynyt vaara haitallisten nesteiden valumisesta maaperään ja näin ollen ympäristön pilaantumisvaara.

Vastaajan katsottiin syyllistyneen ympäristön turmelemiseen ja hänet tuomittiin menettelystään 80 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. Käräjäoikeus katsoi syyttäjän vaatimuksesta huolimatta, ettei hyötyä ollut syntynyt, koska toiminnalle ei olisi voitu myöntää lupaa.

YMPÄRISTÖN TURMELEMINEN (RL 48 luku 1 §)

Korkeimman oikeuden käsittely KKO 2016:58.

Tapauksessa oli kysymys siitä, olivatko vastaajana olevat osakeyhtiön hallituksen jäsenet laiminlyömällä velvollisuuksiaan syyllistyneet ympäristön turmelemisrikokseen. Korkein oikeus on ottanut kantaa hallituksen jäsenten huolellisuusvelvollisuuteen ympäristövelvoitteiden laiminlyöntitapauksessa. Korkein oikeus katsoi tapauksessa, että asiassa esitetyn selvityksen mukaan yhtiön hallitus ei ollut antanut ohjeita tai määräyksiä toimitusjohtajalle ympäristökysymysten hoidon ja valvonnan järjestämisestä taikka muutoinkaan delegoinut ympäristökysymysten hoitoa yhtiössä.

Korkein oikeus totesi, että yhtiön tuotannon järjestäminen ympäristöluvan määräysten mukaisesti ja muutoinkin siten, ettei tuotannosta aiheudu ympäristöhaittoja, on ollut yhtiön toimialan kannalta keskeinen ja toiminnan laatuun sekä laajuuteen nähden merkittävä ja laajakantoinen asia, jonka hoitaminen on edellyttänyt myös riittäviä taloudellisia resursseja. Tästä syystä yhtiön hallituksen on tullut huolehtia muun muassa siitä, että yhtiön tuotannossa ympäristöasioiden hoitaminen ja niiden valvonta on järjestetty asiantuntevasti ja asianmukaisesti. Tämä on tarkoittanut muun muassa ympäristölupaehtojen asiantuntevasta täytäntöönpanosta ja sen valvonnasta päättämistä.

Kun ympäristöasioiden järjestämistä ja muuta organisointia ei ollut kuitenkaan hallituksessa lainkaan käsitelty vaan näiden asioiden hoitaminen on jätetty asettumaan omiin uomiinsa, hallitus oli laiminlyönyt sille kuuluvan tehtävänsä. Tämä laiminlyönti on osaltaan myötävaikuttanut siihen, että syytteessä mainittu ympäristön turmeltuminen on päässyt tapahtumaan.

Huomioon ottaen osakeyhtiön hallituksen jäsenyyteen perustuva vastaajien asema sekä tehtävien ja toimivaltuuksien laatu ja laajuus sekä muutenkin heidän osuutensa lainvastaisen tilan syntyyn ja jatkumiseen Korkein oikeus katsoi, että he ovat vastuussa hovioikeuden toteamasta ympäristöluvan ja lain vastaisista päästöistä. Arvioitaessa rikutun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyyttä sekä vaarannettujen etujen tärkeyttä esillä olevassa asiassa, huomiota oli kiinnitettävä ympäristön turmelemista koskevan rangaistussäännöksen tarkoitukseen suojata muun muassa maaperää pilaantumiselta ja haitallisilta muutoksilta.

Rangaistussäännöksen suojelukohteena oli siten viime kädessä luonto ja ympäristö, joiden merkitystä oikeusjärjestyksessä osoittaa se, että niitä koskeva vastuu on perustuslain 20 §:n 1 momentissa säädetty kuuluvaksi kaikille. Rikottu huolellisuusvelvollisuus oli siten ollut tässä asiassa merkittävä, ja vaarannetut edut ovat olleet tärkeitä. Mm. edellä mainituilla perusteilla korkein oikeus katsoi hallituksen jäsenten menettelleen törkeän huolimattomasti ja syyllistyneen ympäristön turmelemiseen.

Kuva 9 Säiliönäytteenottoa ympäristörikospaikalla (Niina Viitala).

6.2.2 Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §

Törkeä ympäristön turmeleminen on ympäristön turmelemisen törkeä tekemuoto. Jos ympäristön turmelemisessa aiheutettu vahinko tai vahingon vaara on erityisen suuri, rikoksessa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, voidaan tekijä tuomita törkeästä ympäristön turmelemisesta. Teon vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta ja enimmäisrangaistus kuusi vuotta vankeutta.

Poliisi kirjasi vuonna 2016 yhteensä 11 törkeää ympäristön turmelemista. Yhteensä seitsemässä tapauksessa tutkintapyyntöön epäillystä törkeästä ympäristörikoksesta on tehnyt kunnan ympäristöviranomaisen. Kansalaisilmoituksia on ollut kaksi ja yhdessä tapauksessa ilmoitus on tullut muulta viranomaiselta kuin ympäristöviranomaiselta ja yhden tapauksen on ilmoittanut poliisille ELY-keskus. Kaikki vuonna 2016 kirjatut 11 rikostapausta ovat esitutkinnassa paikallispoliisissa. Jokaisessa 11 tapauksessa on rikoksesta epäilty viranomaisten tiedossa ja yhteensä yhdeksän tapausta on tapahtunut osana yritystoimintaa. Valtaosa tapauksista liittyy erilaisten jätteiden muodossa tapahtuneeseen ympäristön pilaamiseen tai roskaamiseen jätteiden käsittelyn kautta. Ainakin yksi tapauksista on saanut laajempaa julkisuutta erityisesti, koska epäilty rikos tapahtui Helsingin keskuspuistossa vuoden 2016 marraskuussa, kun puiston halki

virtaavassa Maunulanpurossa oli öljyä. Kyseiseen puroon on myös aiemmin saatettu öljyä/nestemäistä jätettä. Helsingin poliisilaitoksen talousrikostutkinnassa tutkittiin Maunulanpuron öljypäästöä törkeänä ympäristön turmelemisena. Alustavien selvitysten perusteella epäiltiin, että Maunulanpuroon oli päästetty jäteöljyä huomattava määrä Metsälän pienteollisuusalueelta. Arvion mukaan päästö oli useita satoja litroja. Teknisessä tutkinnassa löydettiin sadevesiviemäristä sinne päästetyn jäteöljyn lisäksi myös tyhjä öljykanisteri. Tekoa epäiltiin tahalliseksi. Esitutkinnassa saadun selvityksen perusteella Maunulanpuroon ja siitä edelleen Haaganpuroon päässeen öljyn epäillään aiheuttaneen ympäristölle vakavaa haittaa päästökohdan alapuolelle ja sen eliöstölle.¹¹

Törkeinä ympäristön turmelemisina kirjatut tapaukset ovat vuonna 2016 jakautuneet seuraavasti: Sisä-Suomessa 3 tapausta, Länsi-Uudellamaalla 2 tapausta, Itä-Uudellamaalla 2 tapausta, Pohjanmaalla 2 tapausta sekä Helsingissä ja Lounais-Suomessa molemmissa 1 tapaus.

Se, että rikoksesta epäilty ovat törkeiden ympäristörikosten osalta tiedossa lähtökohtaisesti jo ilmoituksentekovaiheessa, osoittaa osaltaan sitä tosiseikkaa, että poliisin tietoon ei tule ympäristörikoksia läheskään siinä laajuudessa kuin niitä tosiasiaassa tapahtuu.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2016, lainvoimaisuustietoja ei ole tarkistettu

TÖRKEÄ YMPÄRISTÖN TURMELEMINEN (RL 48 luku 2 §)

Helsingin käräjäoikeus 10.6.2016, tuomio 16/125340, Asia-numero R 14/7560

Yhtiön toiminnassa oli päästetty jokeen, ympäristölle vaarallista tai terveydelle haitallista ainetta, liuotinbensiniä, 500 - 1000 litraa ympäristönsuojelulain vastaisesti tai vaihtoehtoisesti ilman laissa edellytettyä lupaa tai lupaehtojen vastaisesti. Yhtiöllä ei ollut ollut lupaa johtaa liuotinbensiniä ojiin tai vesistöön. Yhtiön toimipisteen varasto-osaston

11 MTV uutisoi Maunulanpuron tapauksesta 14.11.2016.

esimies ja kunnossapitopäällikkö olivat syyttäjän mukaan laiminlyöneet huolehtia siitä, että sadevesiviemärin, instrumenttikaivon tai membraanikaivon tyhjennyksen yhteydessä ei liuotinbensiniä joudu ympäristöön. Varasto-osaston esimies oli syytteen mukaan laiminlyönyt huolehtia siitä, että instrumenttikaivon tai membraanikaivon tyhjennystä ensimmäistä kertaa suorittavalla työntekijällä oli riittävät tiedot ja taidot tehtävän suorittamiseksi. Varasto-osaston vastuulla oli ollut kyseessä olevien instrumenttikaivojen tai membraanikaivojen tyhjentäminen. Kunnossapitopäällikkö oli syytteen mukaan laiminlyönyt huolehtia siitä, että instrumenttikaivon tai membraanikaivon tyhjennystä ensimmäistä kertaa suorittava työntekijä oli ymmärtänyt hänelle annetun ohjeistuksen tehtävän suorittamiseksi ja kiinteistöllä sadevesiviemärin yhteydessä ollut liuotinainepäästöjen hälytysjärjestelmä "kaasunhaistaja" oli ollut kunnossa. Kunnossapito-osaston ja kunnossapitopäällikön vastuulla oli ollut huolehtia hälytysjärjestelmän toimivuudesta. Näistä laiminlyönneistä johtuen työntekijä oli pumpannut suoraan liuotinsäiliöstä liuotinbensiniä noin kahden tunnin ajan. Säiliöstä pumpattua kemikaalia on johtunut sadevesiviemäriä pitkin jokeen ainakin 500 - 1000 litraa. Päästö oli aiheuttanut joessa purkukohdan ja toisen pisteen väliltä 1164 metriä ja 4 metriä leveällä alueella kaikkien kalojen kuoleman, haitallisia vaikutuksia pohjaeläimiin välittömästi päästön jälkeen ja myöhemmin liuotimen sitoutuessa orgaaniseen ainekseen sekä joen veden tilapäisen käyttökelvottomuuden. Ympäristölle ja terveydelle aiheutunut vahinko ja/tai tällaisen vahingon vaara oli syytteen mukaan ollut erityisen suuri ottaen huomioon aiheutetun ja/tai uhkaavan vahingon pitkäaikaisuus, laaja ulottuvuus sekä muut seikat kuten tapahtuman sijoittuminen keskelle asumiskeskittymää. Rikos oli myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Syyttäjä vaati yhtiölle 100.000 euron yhteisösakkoa.

Syytteet hylättiin käräjäoikeudessa. Käräjäoikeus ei katsonut näytetyksi, että kunnossapitopäällikkö olisi antanut työntekijälle väärän ohjeen. Varaston esimiehen osalta käräjäoikeus totesi, tämä oli antanut membraanikaivon tyhjentämisen työntekijän tehtäväksi, vaikka hän oli tiennyt, ettei tämä

Kuva 10 Poliisin pienoiskopteri valmiina kuvaamaan laajaa ympäristörikospaikkaa (Niina Viitala).

ollut sitä aiemmin tehnyt. Hän oli lähtenyt pois säiliökentältä jättäen työntekijän suorittamaan annettua tehtävää. Esimies ei ole myöskään reagoinut työntekijän ilmoitukseen pumpattavasta vedestä tulevasta liuottimen hajusta, vaikka yhtiössä on ollut selkeä ohjeistus lopettaa pumppaaminen tällaisessa tapauksessa. Esimies oli edellä mainituin perusteiden ollut huolimaton vastatessaan työntekijän opastamisesta työtehtävään. Hänen syyllisyyttään vähensi käräjäoikeuden mukaan kuitenkin se, ettei varasto-osastolla taikka tehtaalla yleensä pidetty hulevesien poistamistyötä erityisen vaativana tai riskialttiina toimenpiteenä. Varasto-osastolla membraanikaivon tyhjennys oli keskitetty yhdelle työntekijälle, mikä oli tehnyt osaamisen hyvin kapea-alaiseksi. Yhtiössä ei ollut osoitettu olleen kirjallista tai muuta ohjeistusta taikka säännöllistä läpikäyntiä vesityhjennyksiin liittyen. Menettelyn ei kuitenkaan katsottu olevan törkeän huolimattontaa. Myöskään ympäristölle aiheutunutta vahinkoa ei pidetty törkeän ympäristön turmelemisen tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla erityisen suurena.

6.2.3 Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §

Jos rikoslain 48 luvun 1 §:ssä tarkoitettu ympäristön turmeleminen on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, tekijä tuomitaan ympäristörikkomuksesta. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Ympäristörikkomuksia tuli esitutkintaviranomaisten tietoon viime vuonna keskimääräistä enemmän, yhteensä 276 kappaletta. Ympäristörikkomukset ja ympäristön turmelemiset muodostavat suurimman osan esitutkintaviranomaisten tietoon tulleiden ympäristörikosten määrästä. Ympäristörikkomuksesta on kyse kun mainitunlainen teko on kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Lähes poikkeuksetta epäillyt ympäristörikkomukset ilmoitetaan poliisille esimerkiksi silloin, kun erilaisia jätteitä tai romua on hylätty tai jätetty vähäisempiä määriä luvattomiin paikkoihin. Ympäristörikkomukset ovat luonteeltaan usein sellaisia, ettei niiden tekijä ole ilmoitushetkellä tiedossa. Mikäli tekijä saadaan tiedoksi, on seuraamus useimmiten poliisin määräämä rangaistusvaatimus.

Rajavartiolaitoksen esitutkintaan saapuneiden tapausten osalta ympäristörikkomuksina tutkitut teot ovat olleet pääosin kokonaisuutena vähäiseksi arvioituja laittomia alusöljypäästöjä.

Tullissa viime vuosina kirjatut ympäristörikkomukset ovat liittyneet romuakkujen vientiin Suomesta Viroon tai Viron kautta edelleen muualle Baltiaan. Kaikki tapaukset ovat pääsääntöisesti paljastuneet Helsingin satamissa. Kuljetuksissa on käytetty kontteja sekä paketti-, kuorma- ja henkilöautoja.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos yhteistyössä Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen kanssa teki syksyllä 2016 tarkastuksia autokorjaamoille Keski-Uudellamaalla. Tarkastetuista 37:stä korjaamosta 15:stä havaittiin vaarallisten jätteiden käsittelyyn liittyviä puutteita ja näissä annettiin rangaistusvaatimukset ympäristörikkomuksista. Lievemmat säännösten rikkomiset, joita olivat esimerkiksi puutteet jätekirjanpidossa tai vaarallisten aineiden merkinnöissä, hoidettiin huomautuksilla. Tämänäyttypistä yhteistyötä kokeiltiin ensimmäistä kertaa ja osapuolet kokivat sen toimivaksi.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2016, lainvoimaisuustietoja ei ole tarkistettu

YMPÄRISTÖRIKKOMUS (48 luku 3 §)

Varsinais-Suomen käräjäoikeus 31.10.2016, tuomio 16/145079, Asianumero R 16/3091

Yhtiön hallituksen puheenjohtaja ja yhtiön toimitusjohtaja olivat syytteen mukaan laiminlyöneet ympäristönsuojelulain 27 §:ssä tarkoitetun velvollisuuden hakea ympäristölupaa yhtiön teettämään betonijätteen murskaukseen ja pulverointiin. He olivat syytteen mukaan ilman ympäristönsuojelulain 27 §:n mukaista lupaa ja yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti saattaneet ympäristöön melua, teettämällä yhtiön toiminnassa betonijätteen murskausta ja pulverointia toisen yhtiön omistamalla kiinteistöllä. Teko oli aiheuttanut ja ollut omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista (melun aiheuttamaa haittaa omaisuuden käytölle). Kaupungin ympäristölautakunta oli myöntänyt jälkimmäiselle yhtiölle luvan käyttää omista maansa kiinteistöä omilta työmailta tulevien purkujätteiden välivarastointipaikkana. Lupa oli sisältänyt määräyksen, jonka mukaan betonia ei saa murskata kiinteistöllä, eikä muitakaan alueelle tuotavia materiaaleja käsitellä. Kyseisen luvan mukaan toiminnalle olisi tullut hakea erikseen ympäristölupa, mikäli kiinteistöllä käsitellään muuta kuin soraa. Edellä mainitulle kiinteistölle oli tuotu yhtiön purkukohteista pulveroimatonta betonia, jota oli pulveroitu (murskattu ja eroteltu betoni raudasta) yhteensä 60 tuntia ja murskattu hienommaksi yhteensä 2534 tonnia. Betonin pulveroinnista ja murskauksesta oli aiheutunut melun muodossa haittaa. Syyttäjää vaati rikoshyötynä 1.725 euroa säästetystä ympäristölupamaksusta.

Vastaajat tuomittiin syytteen mukaisesti toinen 30 päiväsakon ja 45 päiväsakon suuruisiin sakkorangaistuksiin sekä syyttäjän vaatimuksen mukaisesti menettämään rikoksella saavutettu hyöty valtiolle.

6.2.4 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §

Tuottamuksellista ympäristön turmelemista koskeva rangaistussäännös ulottaa rangaistavuuden eräisiin huolimattomiin menettelyihin, jotka eivät syyksiluettavuutta koskevan vaatimuksen vuoksi muutoin olisi rangaistavia ympäristön turmelemisena. Perustunnusmerkistön mukainen ympäristön turmeleminen on rangaistavaa vain tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Säännöksen soveltaminen edellyttää, että ympäristölle tai terveydelle aiheutettu vahinko tai sen vaara on erityisen suuri. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen on harvinaisen rikosnimike, joita otetaan poliisin esitutkintaan vain muutamia vuosittain.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2016, lainvoimaisuustietoja ei ole tarkistettu

TUOTTAMUKSELLINEN YMPÄRISTÖN TURMELEMINEN (RL 48 luku 4 §)

Helsingin käräjäoikeus 10.6.2016, tuomio 16/125340, Asianumero R 14/7560

Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	2012	2013	2014	2015	2016
Poliisi	25	34	40	33	29
Tulli	6	3	5	3	0
Rajavartiolaitos	1	0	2	1	0
Yhteensä	32	37	47	37	29

Taulukko 2: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain luvussa 48 tarkoitetut luonnonsuojelurikokset 2012 – 2016.

Yhtiön varastomies oli syytteen mukaan laiminlyönyt huolehtia siitä, että sadevesiviemärin, instrumenttikaivon tai membraanikaivon tyhjennyksen yhteydessä ei liuotinbensiiniä joudu ympäristöön. Varastomies oli laiminlyönyt huolehtia, että hänellä on riittävä ohjeistus instrumenttikaivon tai membraanikaivon tyhjennykseen sitä ensimmäistä kertaa suorittaessaan. Varastomies oli saanut ohjeistusta tyhjentämisestä ja siitä huolimatta hän oli tyhjentäessään pumpannut instrumenttikaivon tai membraanikaivon sijaan liuotinsäiliöstä ympäristölle vaarallista ja terveydelle haitallista liuotinbensiiniä noin kahden tunnin ajan. Säiliöstä pumpattua kemikaalia oli johtunut sadevesiviemäriä pitkin jokeen ainakin 500 - 1000 litraa ja se oli aiheuttanut siellä kalakuolemia, haitallisia vaikutuksia pohjaeläimiin välittömästi päästön jälkeen ja myöhemmin liuottimen sitoutuessa orgaaniseen ainekseen sekä joen veden tilapäisen käyttökelvottomuuden. Syytteen mukaan ympäristön turmelemisessa ympäristölle ja terveydelle aiheutunut vahinko ja/tai tällaisen vahingon vaara on ollut erityisen suuri ottaen huomioon aiheutetun ja/tai uhkaavan vahingon pitkäaikaisuus, laaja ulottuvuus sekä muut seikat kuten tapahtuman sijoittuminen keskelle asumiskeskittymää. Käräjäoikeus hylkäsi syytteen, koska katsoi että työntekijä oli saanut luottaa samaansa tietoon, siitäkin huolimatta, että ohjeeksi mielletty tieto oli osoittautunut vääräksi. Työntekijän ei ollut osoitettu toimineen huolimattomasti ryhtyessään tyhjennystehtävään. Hän oli ottanut yhteyttä esimieheensä sen jälkeen, kun hän on alkanut epäillä, ettei tyhjennettävä neste ollut pelkkää hulevetä. Esimiehen kehoitettua jatkamaan lievistä liuottimen hajusta huolimatta työntekijä oli pumpannut nestettä parin tunnin ajan. Näin toimiessaan työntekijän ei ollut näytetty syyllistyneen tuotukselliseen ympäristön turmelemiseen.

6.2.5 Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §

Luonnonsuojelurikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka oikeudettomasti hävittää tai turmelee luonnonsuojelulais- suojeltavaksi tai rauhoitetuksi määrätyn luonnonalueen, eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen. Rangaistavaa on myös muun muassa rauhoitettujen eläinten tai kasvien maahantuonti tai maastavienti CITES-sopimuksen vastaisesti. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Poliisin tutkimat luonnonsuojelurikokset liittyvät yleensä luvattomaan eläin- tai kasvilajien hävittämiseen.

Tullissa tutkituissa luonnonsuojelurikoksissa kyse on ollut yleensä kyse joko matkustajatuomisina tuoduista tai postilähetyksinä saapuneista luvanvaraisista eläin- ja kasvipärisistä tuotteista. Joissain tapauksissa kyse on ollut liiketoiminnan yhteydessä tapahtuvasta maahantuonnista. Maahan on tuotu muun muassa säilöttyjä kuningaskobria, candelilla -kasvivahaa, korallinpalasia, karhunsappea sisältäviä voiteita, krokotiilinnahasta valmistettuja tuotteita,

agarapuuta sisältäviä pillereitä, perhosia, elefantinnahkainen lompakko, rauhoitetun lintulajin kuolleen yksilön hallussapito, kuolleita käärmeitä, krokotiilin kallo sekä ravintolisä tuotteita.

Vuonna 2016 Tullissa ei kirjattu yhtään luonnonsuojelurikosta. Rajavartiolaitoksen tutkimissa luonnonsuojelurikoksissa on tyypillisesti ollut kyse luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettujen lintujen tappamisesta. Myöskään Rajavartiolaitoksen tutkinnassa ei kirjattu vuonna 2016 yhtään luonnonsuojelurikosta.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2016, lainvoimaisuustietoja ei ole tarkistettu

LUONNONSUOJELURIKOS (RL 48 luku 5 §)

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 12.2.2016, tuomio 16/106288, Asianumero R 16/100

Vastaaja oli hävittänyt eli ampumalla metsästännyt, kolme valkopoiskihanhea. Hän oli ampunut yhden laukauksen kohti valkopoiskihanhilaumaa, jolloin kolme valkopoiskihanhea oli saanut osumia pudoten maahan. Vastaaja oli ottanut kaksi valkopoiskihanhea mukaansa ja jättänyt yhden haavoittuneen yksilön epähuomiossa pellolle, josta poliisit olivat sen löytäneet ja lopettaneet. Lisäksi hänellä oli hallussaan toinen luvaton haulikko.

Vastaaja tuomittiin luonnonsuojelurikoksesta ja ampu- ma-aserikoksesta yhteiseen 40 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. Vastaajan rikoksentekeväliseenä

Kuva 11. Tullin takavarikoima krokotiilin hampailla koristeltu hattu. (Tulli)

käyttämät takavarikoidut haulikot tuomittiin valtiolle menetetyksi. Luonnonsuojelurikokseen syylistymisen vuoksi vastaajan hävittämien kolmen valkoposkikhanen arvo, joka määräytyi ympäristöministeriön rauhoitettujen eläinten ja kasvien ohjeellisista arvoista antaman asetuksen mukaisesti ja joka valkoposkikhanen osalta on 336 euroa, tuomittiin valtiolle menetetyksi luonnonsuojelulain 59 §:n nojalla.

LUONNONSUOJELURIKOS (RL 48 luku 5 §)

Oulun käräjäoikeus 17.10.2016, 16/142406, Asianumero R 16/1722

Vastaaja oli hävittänyt luonnonsuojelulaissa suojeltavaksi tai rauhoitetuksi säädetyn eläinlajeihin kuuluvien yksilöiden pesiä ja munia. Vastaaja oli erään järven rannalla vene-satamassa usealla eri kerralla hävittänyt viisi tiiran pesää ja 10 munaa. Hän oli pyrkinyt estämään pesimistä laittamalla aallonmurtajalle huminalankoja sekä pelotehaukan. Aallonmurtajalla oli pesinyt ainakin lapintiiroja ja kalatiiroja. Vastaaja tuomittiin 20 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. Hänet veloitettiin myös menettämään valtiolle hävittämien munien arvo 840 euroa. (Hänen arvioitiin hävittäneen ainakin 10 - 15 munaa; Lapintiiiran ja kalatiiiran arvoksi on määritelty 84 euroa. Munapesueen ja pesäpöykkeen arvona käytetään aikuisen yksilön ohjearvoa.)

6.2.6 Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 a §

Vuoden 2016 alusta Rikoslakiin tuli uusi törkeää luonnonsuojelurikosta koskeva säännös. Aiemmin laissa ei luonnonsuojelurikoksesta ollut tätä tekemuotoa. Rikos voidaan arvioida törkeäksi, jos se on kokonaisuutena arvostellen törkeä ja se aiheuttaa vakavaa vaaraa luonnolle, sillä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai se on erityisen suunnitelmallinen. Rangaistus rikoksesta on neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta

Vuonna 2016 poliisin rikosilmoitusjärjestelmään on kirjattu kaksi epäiltyä törkeää luonnonsuojelurikosta. Tapauksista on uutisoitu Uutissuomalaisen 18.2.2017 tekemässä jutussa¹², jossa kerrottiin kahdesta ensimmäistä poliisin

¹² Linkki 18.2.2017 julkaisuun uutiseen: <http://www.ksml.fi/kotimaa/Historiallinen-rikostutkinta-tyss%C3%A4si-%E2%80%93-Ei-t%C3%A4s%C3%A4-paljon-ole-teht%C3%A4viss%C3%A4/932455>

tutkintaan tulleesta törkeästä luonnonsuojelurikoksesta. Molemmat kirjatut rikosilmoitukset liittyvät merimetsojen häirintään sekä pesien että munien tuhoamiseen. Vaasassa havaittiin keväällä merimetsojen munien tuhoamista Gräsalsbådanin saarella, jossa rikottiin kaikki munat yli 300 pesästä. Munat rikottiin heittämällä niitä ympäri saarta. Tapaus tuli poliisin tietoon, kun paikalla liikkuneet luonnonsuojelijat ilmoittivat tuhotyöstä toukokuussa.

Lisäksi Lounais-Suomen poliisilaitos tutkii Mynämäellä viime keväänä sattunutta tapausta merimetson pesinnän häiritsemisestä. Lintujen tarkkailijat havaitsivat tuhot huh-tikuun lopulla saarella Mietoistenlahden linnustonsuojelualueella. Paikalla oli ilmoittajien mukaan ollut nuoria, pesimättömiä lintuja sekä muutama pesä.

6.2.7 Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §

Rakennussuojelurikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta ilman lupaa purkaa, hävittää, turmelee tai peittää ympäristöön kuuluvan kohteen, joka on suojeltu maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Varsinaisen rakennussuojelun lisäksi säännös koskee myös muun muassa muinaismuistolaissa tarkoitettujen muinaisjäännösten hävittämistä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Rakennussuojelurikoksia ilmoitetaan poliisin tutkintaan vuosittain 1-5 tapausta.

6.3 Rikoslain luonnonvararikokset

Rikoslain 48 a luvussa säädetään luonnonvararikoksista, jotka esitetään taulukossa 9. Luvun rangaistussäännökset koskevat metsästystä, kalastusta, metsiä ja puutavaraa sekä Etelämanneralueen suojelua. Luvussa säädetään myös metsästyskiellosta, joka voidaan määrätä vähintään yhdeksi ja enintään viideksi vuodeksi.

6.3.1 Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §

Metsästysrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta metsästää kielletyllä pyyntivälineellä tai -menetelmällä, vastoin riis-taeläimen rauhoitusta tai ilman pyyntilupaa taikka aiheut-taa metsästäessään vaaraa ihmiselle tai omaisuudelle.

Rikoslain luonnonvararikokset	2012	2013	2014	2015	2016
Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	196	215	218	191	133
Törkeä metsästysrikos RL 48 a luku 1 a §	11	17	12	9	16
Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	4	5	7	4	8
Metsärikos RL 48 a luku 3 §	5	3	2	2	0
Laiton Etelämanneralueen mineraaliesiintymään kajoaminen RL 48 a luku 3 a §	0	0	0	0	0
Puutavararikos RL 48 a luku 3 b	0	0	0	0	0
Laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 §	2	3	6	1	0
Törkeä laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 a §	0	0	0	0	0
Yhteensä	218	243	245	207	157

Taulukko 3: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat luonnonvararikokset 2012 – 2016.

Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Metsästysrikoksia tuli esitutkintaviranomaisten tietoon viime vuonna keskimääräistä vähemmän, yhteensä 133 kappaletta.

Rajavartiolaitoksen tutkintaan saapuneet metsästysrikokset ovat tekotavoiltaan moninaisia. Vuonna 2016 tutkintaan saapui metsästysrikoksia, joissa useammassa tapauksessa epäiltiin laitonta karhunmetsästystä ravintohoukutinta käyttäen. Metsästysrikoksina tutkittiin myös laittomien pyyntivälineiden käyttöä. Tutkintaan saapuneiden epäiltyjen rikosten kohteena oli karhujen lisäksi myös hirviä sekä riistalinnuista haahkoja.

Aikaisemmin metsästysasetuksen 25 §:n 2 momentin (816/2014) mukaan muun muassa hirven naaras, jota vuotta nuorempi jälkeläinen seuraa, oli aina rauhoitettu. Yksi tyypillisimmistä metsästysrikoksista oli juuri sellaisen hirvinaaraan ampuminen, jota seurasi alle vuoden ikäinen vasa. Metsästysasetusta muutettiin sen 25 §:n osalta 6.9.2016 voimaan tulleella asetuksella (759/2016) siten, että pykälän 3 momentin mukaan hirven naaras, jota saman vuoden jälkeläinen seuraa, on rauhoitettu syyskuun 1 päivästä lokaan toista lauantaita edeltävään päivään. Käytännössä tämän muutoksen pitäisi vähentää aikaisemman asetuksen perusteella rangaistavaksi tulleita rikoksia.

tieltä hirveä aiheuttaen menettelyllään vaaraa ihmiselle ja syyllistynyt näin metsästysrikokseen. Vastaaja tuomittiin 50 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen, Pohjois-Savon käräjäoikeuden määräämää metsästyskieltoa pidennettiin niin, että sen kokonaispituudeksi tuli puolitoista vuotta ja vastaaja määrättiin menettämään metsästyskorttinsa riistanhoitoyhdistykselle. Koska vastaaja ei ollut saanut tekonsa johdosta asiassa taloudellista hyötyä ja hirvi oli luovutettu metsästysseuralle sen kaatokiintiöön, syyttäjän vaatimus hirven arvon menettämisestä (aikuisen hirven arvo 2 400) hylättiin.

6.3.2 Törkeä metsästysrikos RL 48

Törkeä metsästysrikos lisättiin rikoslakiin vuonna 2011. Metsästysrikos määritellään törkeäksi, jos se on tehty erityisen julmalla tavalla tai jos kohteena on erityisen suuri määrä riistaeläimiä. Törkeästä tekemuodosta voi olla kyse myös silloin, jos teko on suunnitelmallinen tai sillä on tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä. Tiettyjen lajien, kuten ahman, ilveksen, karhun, metsäpeuran, saukon tai suden tappaminen tai vahingoittaminen voi myös täyttää törkeän metsästysrikoksen tunnusmerkistön silloin, jos teko on ko-

Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	2012	2013	2014	2015	2016
Poliisi	176	190	200	176	121
Rajavartiolaitos	19	25	17	15	12
Yhteensä	195	215	217	191	133

Taulukko 4: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat metsästysrikokset 2012 – 2016.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2016, lainvoimaisuustietoja ei ole tarkistettu

METSÄSTYSRIKOS (Rikoslaki 48 a luku 1 §)

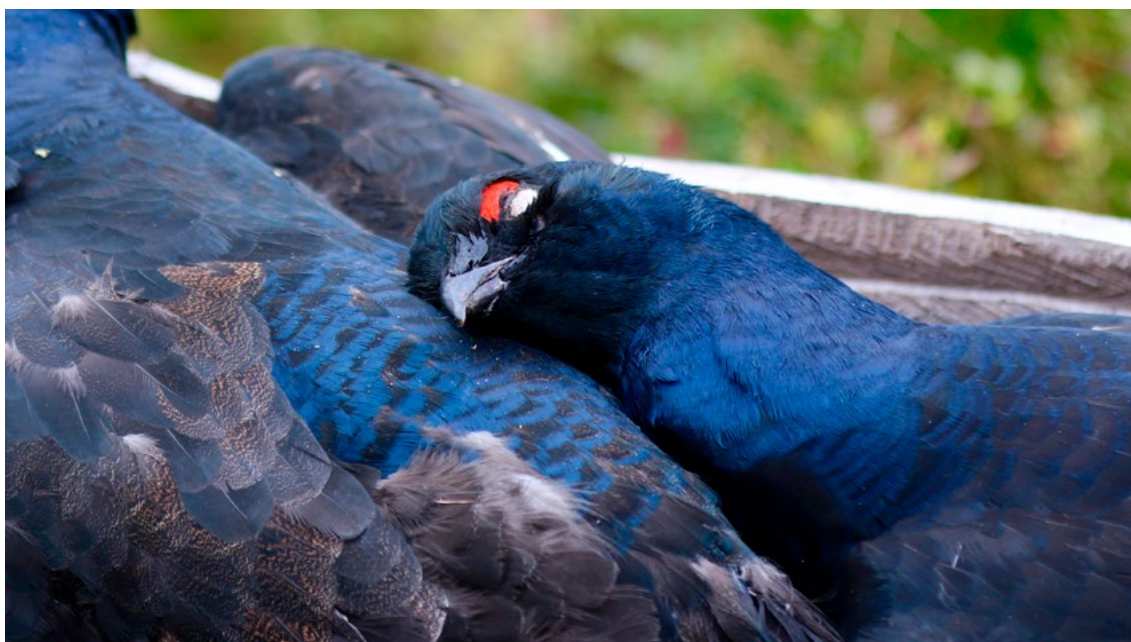
Itä-Suomen hovioikeus 8.7.2016, tuomio 16/129328, Asia-numero R 16/298

Vastaaja oli harjoittaessaan luvallista hirvenmetsästystä ja toimiessaan metsästyksenjohtajana ampunut yleiseltä

konaisuutena arvostellen törkeä. Niin sanottua susivihaa ja susien sekä muiden suurpetojen salakaatoja on viimeisten vuosien aikana käsitelty useasti mediassa.

Rikoslain törkeää metsästysrikosta koskevan voimaantulon jälkeen esitutkintaviranomaiset ovat vuoden 2016 loppuun mennessä kirjanneet yhteensä 71 törkeää metsästysrikosta. Vuoden 2016 osalta epäiltyjä törkeitä metsästysrikoksia kirjattiin rikosilmoitusjärjestelmään 16 kappaletta vuoden 2015 tapausten määrän ollessa yhdeksän.

Vain neljässä tapauksessa kirjatusta rikosilmoituksista

Kuva 12. Luvallisesti metsästettyä riistaa (Silja Hallenberg).

Kuva 13: Rajavartiolaitoksen takavarikoima karhun kallo (Rajavartiolaitos).

tekijä ei ole tullut poliisiin tai rajavartiolaitoksen tietoon. Esitutkintaviranomaiset ovat onnistuneet suorittamaan tutkintaa erityisen tehokkaasti mm. eri valvontamuotojen kautta epäiltyjä rikoksia paljastamalla. Suoritetuissa esitutkinnoissa on tehty myös vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja, erilaista teknistä rikostutkintaa sekä maastossa että laboratorioissa.

Törkeissä metsästysrikoksissa laittoman metsästyksen koh-

Törkeä metsästysrikos RL 48	2012	2013	2014	2015	2016
Poliisi	9	14	10	8	13
Rajavartiolaitos	2	3	2	1	3
Yhteensä	11	17	12	9	16

Taulukko 5: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat törkeät metsästysrikokset 2012 – 2016.

Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	2012	2013	2014	2015	2016
Poliisi	2	4	2	2	4
Rajavartiolaitos	2	1	5	2	4
Yhteensä	4	5	7	4	8

Taulukko 6: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat kalastusrikokset 2012 – 2016.

teena olevat eläimet olivat viime vuonna seitsemässä tapauksessa susi, viidessä tapauksessa karhu ja yhdessä tapauksessa ilves sekä ahma. Vuoden 2016 aikana kirjattujen törkeiden metsästysrikosten osalta voidaan todeta teko-
paikkojen osalta seuraavaa:

- Teot ovat lähes kokonaan keskittyneet Pohjois- ja Itä-Suomeen.
- Pohjois-Suomessa on kirjattu 11 rikosilmoitusta ja Itä-Suomessa 2 rikosilmoitusta.
- Lounais-Suomessa on ollut esitutkinnassa yksi suden luvattomaan metsästyksen liittyvä rikosasia, jossa luvallisesti kaadetusta sudesta on löytynyt koteloituneita hauleja. Siten tämänkin rikoksen alkuperäinen tapahtumapaikka on voinut olla toisessa maakunnassa.

Metsästysrikollisuuden osalta on syytä olettaa, että piilorikollisuuden (salametsästyksen) määrä on erityisen suuri. Metsästysrikosten ilmituloa ja esitutkintaa vaikeuttaa myös alueen paikallisten asukkaiden ja metsästäjien parissa mahdollisesti esiintyvä niin sanottu vaikenemisen laki. Vuonna 2016 Rajavartiolaitoksen tutkintaan otettiin kaikkiaan kolme epäiltyä törkeää metsästysrikosta, jotka kaikki liittyivät karhun metsästyksen laittomin menetelmin.

6.3.3 Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §

Kalastusrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka kalastaa huomattavassa laajuudessa vastoin kalojen tai rapujen rauhoitusta, pyydyksiä tai alamittaa koskevaa säännöstä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

6.3.4 Metsärikos ja puutavararikos (RL 48 a luku 3 ja 3 b §)

Metsärikoksesta tuomitaan se, joka rikkoo suojametsäaluetta tai suojaa- aluetta koskevaa metsälain säännöstä taikka vahingoittaa metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeää luonnontilaista elinympäristöä. Puutavararikoksesta tuomitaan se, joka EU:n puutavara-asetuksen vastaisesti saattaa markkinoille laittomasti korjattua puutavaraa tai siitä valmistettuja puutuotteita. Metsärikoksen enimmäisrangaistus on kaksi vuotta ja puutavararikoksen kuusi kuukautta vankeutta.

Metsä- ja puutavararikoksia tulee poliisiin tutkintaan vuosittain muutamia tapauksia.

6.3.5 Laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen (RL 48 a luku 4 ja 4 a §)

Laittomasta saaliin kätkemisestä tuomitaan se, joka kätkee, hankkii, kuljettaa, välittää tai kauppa metsästysrikoksella tai kalastusrikoksella saatua saalista. Rangaistusasteikko on perustunnusmerkistössä sakkoa tai enintään vuosi vankeutta, törkeässä tekemuodossa sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta.

6.4 Ympäristöön liittyvät rikoslain terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset

Rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin sisältyy tekoja, joilla voi olla huomattavia vaikutuksia myös ympäristöön. Säännösten suojeluobjekteina ovat muun muassa ihmisen henki ja terveys sekä omaisuus.

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia	2012	2013	2014	2015	2016
Terveysrikos RL 44 luku 1 §	5	8	1	11	5
Terveyden vaarantaminen (RL 34:4)	0	1	0	0	2
Törkeä terveyden vaarantaminen (RL 34:5)	0	0	0	0	0
Eläintaudin leviämisaarantaminen (RL 44:4 a)	0	0	8	7	3
Geenitekniikka-rikos (RL 44:9)	0	0	0	0	0
Ydinenergian käyttörikos (RL 44:10)	0	0	0	0	1
Räjähderikos RL 44 luku 11 §	116	103	143	117	149
Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	251	254	304	223	277
Radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44:12 a)	0	0	1	0	0
Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	13	7	7	6	6
Yhteensä	385	373	464	364	443

Taulukko 7: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset 2012 – 2016.

Ympäristön osalta voivat tulla sovellettavaksi myös rikoslain edellä mainitut muut rangaistussäännökset.

suorittaa koti- tai paikanetsintää toisen epäillyn rikoksen osalta, jolloin etsinnän yhteydessä löytyy myös luvattomia (esim. anastettuja) räjähteitä.

6.4.1 Terveysrikos, terveyden vaarantaminen ja törkeä terveyden vaarantaminen (RL 44 luku 1 § sekä 34 luku 4 ja 5 §)

Terveysrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta kasvinsuojeluaine-lain, kuluttajaturvallisuuslain, kemikaalilain, kosmeettisista valmisteista annetun lain, terveydensuojelulain, elintarvikelain tai vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain vastaisesti valmistaa, käsittelee, tuo, pitää hallussaan, varastoi, kuljettaa, pitää myynnis-sä, välittää tai luovuttaa tavaraa tai ainetta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai tervey-delle. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Rikoslain 34 luvun 4 §:ssä tarkoitetusta terveyden vaa-rantamisesta tuomitaan muun muassa se, joka käyttää säteilylähdettä säteilylain vastaisesti, käyttää ydinainetta ydinennergialain vastaisesti tai levittää ympäristöön muun-togeenisiä organismeja geenitekniikkalain vastaisesti siten, että teko on omiaan aiheuttamaan yleistä hengen tai ter-veyden vaaraa. Rangaistusasteikko on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Jos teko aiheuttaa vakavaa hengen tai terveyden vaaraa suurelle ihmismääräl-le, tekijä voidaan tuomita törkeästä terveyden vaarantami-sesta vankeuteen 2 - 10 vuodeksi.

6.4.2 Räjähderikos ja radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44 luku 9 - 11 ja 12 a §)

Räjähderikoksessa on kyse vaarallisten kemikaalien ja rä-jähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain tai sen nojalla annettujen säännösten rikkomisesta. Rangaistusas-teikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Räjähderikoksia tutkitaan poliisin toimesta vuosittain noin 100 - 150 ilmoitettua tai poliisin paljastamaa tapausta. Räjähderikos paljastuu tavanomaisesti siten, että poliisi

6.4.3 Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §

Varomattomasta käsittelystä tuomitaan muun muassa se, joka käyttää, käsittelee tai säilyttää ampuma-asetta, tulta tai räjähdettä, terveydelle tai ympäristölle vaarallista kemi-kaalia taikka radioaktiivista ainetta siten, että teko on omi-aan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle tai omaisuudelle. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Poliisin esitutkintaan tulee vuo-sittain noin 200 - 350 epäiltyä varomaton käsittely rikosta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2016, lainvoimai-suustietoja ei ole tarkistettu

VAROMATON KÄSITTELY (Rikoslaki 44 luku 12 §)

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 7.6.2016, tuomio 16/124745, Asianumero R 15/570

Henkilö oli varomattomalla tavalla käsitellyt terveydelle ja ympäristölle vaarallista kemikaalia kaatamalla bensiiniä erään ravintolan takaoven viereen ja yrittämällä sytyttää bensiiniä tulitikuilla. Henkilö tuomittiin useista muistakin rikoksista yhteiseen yhden vuoden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

6.4.4 Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §

Vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta tuomitaan se, joka rikkoo tunnusmerkistössä määritellyllä tavalla vaarallisten aineiden kuljetuksesta annetun lain säännöksiä siten, että menettely on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengel-le tai terveydelle taikka vaaraa toisen omaisuudelle. Viran-omaisten tietoon tapauksia on tullut vuosittain hieman alle kaksikymmentä.

Vesilain rangaistussäännökset, 16 luku 2-3 §	2012	2013	2014	2015	2016
Vesilain luparikkomus VL 16 luku 2 §	6	4	4	1	3
Vesilain rikkominen VL 16 luku 3 §	1	3	14	8	4
Yhteensä	7	7	18	9	7

Taulukko 8: Poliisin kirjaamien vesilaissa rangaistavaksi säädettyjen rikosten määrä 2012 – 2016.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2016, lainvoimaisuustietoja ei ole tarkistettu

VAARALLISTEN AINEIDEN KULJETUSRIKOS (RL 44 luku 13 §)

Helsingin käräjäoikeus 31.8.2016, tuomio 16/134505, Asia-numero R 15/9030

Vastaajat olivat ilman vaadittavia lupia ja ilmoituksia maastavientitarkoituksessa ja edelleen hyödynnettäväksi keränneet, kuormanneet ja pakanneet eri puolilla Suomea pakettiautoon yhteensä 37 kpl käytettyjä akkuja, yhteispainoltaan 923 kg; kuljettaneet ylikuormitetulla ajoneuvolla ja puutteellisin turvatoimin akkulastia yleisillä teillä Helsingin Länsisatamaan ja olleet satamassa lähdössä lastin kanssa matkustajalaivalla Viroon, kun viranomaiset olivat keskeyttäneet tai estäneet jätteiden viennin.

Käräjäoikeus katsoo, että ongelmajätettä olevien käytettyjen akkujen kuljettaminen maastavientitarkoituksessa ilman vaadittavaa jätteen siirtolupaa on menettelynä sellainen, että se on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista tai roskaantumista taikka vaaraa terveydelle. Lupamenettelyn tarkoituksena on valvoa, että ongelmajätteen kuljetus ja maastavienti tapahtuu asianmukaisesti säädöksiä noudattaen ja että ongelmajätteen lopullinen sijoituspaikka sekä loppukäsittely vastaavat ympäristön suojelemiseksi asetettuja vaatimuksia. Vastaajien menettelyn seurauksena ei ole ollut varmuutta siitä, mihin paikkaan ja tarkoitukseen akut ovat lopulta päätyneet.

Vaarana on tällöin ympäristön pilaantuminen akkujen väärän hävittämismenettelyn seurauksena. Vastaajat olivat yhdessä tuumin toteuttaneet kysymyksessä olevan teon ja siten syyllistyneet syytteen mukaisesti ympäristön turmelemisen yritykseen ja ympäristön turmelemiseen.

Vastaajien käyttämä ajoneuvo varustuksineen ei ole täyttänyt säädettyjä vaatimuksia eikä lastia ollut pakattu ja kuormattu asianmukaisesti mm. oikosulkujen, vuotojen ja tahattoman liikkumisen estämiseksi ja suojaamiseksi. Vastaajat olivat siten syyllistyneet vaarallisten aineiden kuljetusrikokseen ja heidät tuomittiin ympäristön turmelemisesta ja vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta, yhteiseen 50 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen sekä kuljettajana toiminut henkilö yli seitsemän kuukauden pituiseen ajokieltoon.

6.5 Vesilain vastaiset menettelyt

Vesilakia koskevat rangaistussäännökset on koottu lain 16 lukuun. Rangaistavia tekoja ovat vesilain luparikkomus ja vesilain rikkominen. Luparikkomuksena pidetään muun muassa luvanvaraiseen vesitaloushankkeeseen ryhtymistä ilman lupaviranomaisen myöntämää lupaa, vesilain rikkominen koskee muun muassa veden juoksun tai vesistöissä kulun estämistä tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2016, lainvoimaisuustietoja ei ole tarkistettu

VESILAIN LUPARIKKOMUS (Vesilaki 16 luku 2 §)

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 10.2.2016, tuomio 16/105970, Asianumero R 15/1682.

Vastaaja oli ryhtynyt rannan ruoppaamista käsittävään vesitaloushankkeeseen, vaikka hankkeelle ei ollut vesilain mukaan siihen vaadittavaa lupaa. Vastaaja oli tehnyt ELY-keskukseen vesilain 2 luvun 6 §:n 3 momentin mukaisen ruoppausilmoituksen 12.9.2014, jonka johdosta ELY-keskus oli tehnyt alueelle tarkastuksen 3.10.2014. Tarkastuksessa todettiin, että ruoppaus oli tehty, vaikka ilmoituksen teon jälkeen on vesilain 2 luvun 15 §:n mukaan 30 päivän toimenpidekielto, joka antaa viranomaiselle mahdollisuuden ryhtyä toimenpiteisiin ilmoituksen johdosta jos hankkeen voidaan katsoa edellyttävän lupaa. Vastaaja oli antanut ruoppaustyön tehtäväksi eräälle ruoppausalan yrittäjälle, vaikka vesilain 2 luvun 11 §:n mukaan kyseessä olevan, enintään yhden hehtaarin suuruisen lammen luonnontilan vaarantaminen on kielletty, eikä toimenpiteeseen olisi saanut ryhtyä ilman viranomaisen myöntämää poikkeusta kiellosta. Vastaaja tuomittiin menettelystään viiden päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen.

6.6 Muita lakeja koskevat rikokset

Ympäristöä välittömästi koskevia tai sitä sivuavia rangaistussäännöksiä on edellä esiteltujen rangaistussäännösten lisäksi yli toistakymmentä. Esimerkiksi jätelain 147 §, ympäristönsuojelulain 225 §, kalastuslain 118 §, maastoliikennelain 25 §, luonnonsuojelulain 58 §, maa-aineslain 17 § ja kalastuksesta Tornionjoen kalastusalueella annetun lain 7 § sisältävät kukin rangaistussäännöksen. Näitä erityissäännöksiä koskevien vähäisten rikkomusten lukumäärä on selvästi suurempi kuin rikoslaissa tarkoitettujen ympäristö- ja luonnonvararikosten. Taulukossa 9 on esitettynä edellä mainittujen rikkomusten osalta esitutkintaviranomaisten tietoon tulleet tapaukset vuosina 20012 – 2016. Jätelain rikkomisia kirjattiin viime vuonna yhteensä 215 kappaletta. Vuonna 2016 kirjattiin kalastusrikkomuksia yhteensä 602 kappaletta. Rangaistussäännöksiä yksittäin tarkastellen muutamat nimikkeet eivät ole ajankohtaistuneet juuri koskaan. Tällaisia ovat esimerkiksi kemikaalirikkomus, rakennussuojelurikkomus ja muinaismuistorikkomus. Hyvin harvoin sovellettuja rangaistussäännöksiä ei ole sisällytetty taulukkoon 9.

Muita lakeja koskevat rikokset	2012	2013	2014	2015	2016
Jäterikkomus	59	0	1	0	0
Jätelain rikkominen	173	222	201	193	215
Kalastusrikkomus	613	915	962	865	602
Maastoliikenne-rikkomus	282	323	200	233	251
Luonnonsuojelurikkomus	18	31	47	36	29
Maa-ainesrikkomus	2	2	5	3	4
Kalastuksesta Tornionjoen kalastusalueella annetun lain rikkominen	0	0	0	0	0
Vaarallisten aineiden kuljetusrikkomus	13	7	7	6	6
Yhteensä	1160	1500	1423	1336	1107

Taulukko 9: Esitutkintaviranomaisen kirjaamia muita ympäristöä koskevia rangaistavaksi säädettyjä rikoksia 2012 – 2016.

6.6.1 Jätelain rikkominen

Suurin osa ympäristöviranomaisten tai kansalaisten ilmoituksista, jotka on kirjattu jätelain rikkomiseksi, on todennäköisesti roskaamistapauksia tai jätteiden hylkäämistä tai hallitsematonta käsittelyä. Yksityishenkilöt tai yritykset ovat laiminlyöneet velvollisuutensa huolehtia omista jätteistään ja jätteet (esimerkiksi kotitalousjätteet, huonekalut, kodinkoneet tai rakennusjätteet) on hylätty metsiin tai muihin paikkoihin, jonne ne eivät kuulu. Siivoamisesta aiheutuu yhteiskunnalle ja joskus myös yksityisille kiinteistönomistajille kuluja.

Tullin tutkimissa jätelain rikkomisessa on ollut pääasiallisena kyse käytettyjen akkujen viennistä Suomesta Viroon ja muualle Baltiaan. Tekijöinä ovat toimineet Viron, Latvian ja Liettuan kansalaiset.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2016, lainvoimaisuustietoja ei ole tarkistettu

JÄTELAIN RIKKOMINEN (jätelaki 147 §)

Oulun käräjäoikeus 28.7.2016, tuomio 16/130625, Asianumero R 16/864

Vastaaja oli jätelain 72 §:n vastaisesti vienyt kaupungin omistaman uimahallin pihalla olleelle siirtolavalle jätettä eli pahvi- ja paperitavaraa, joitakin huonekaluja ja joulu-kuusen. Vastaajan lavalle jättämä jäte on ilmeisesti tuulen seurauksena levinnyt osittain pihalle ja kunnan kiinteistöhoitaja on joutunut sitä keräilemään. Vastaaja tuomittiin menettelystä 10 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen ja korvaamaan kaupungille 100 euroa siivouskuluista.

6.6.2 Havaitut öljypäästöt ja määrätty öljypäästömaksut

Rajavartiolaitoksen suorittama alusöljypäästöjen valvonta ulottuu Suomen merialueiden ja talousvyöhykkeen lisäksi Suomenlahdella Viron ja Pohjanlahdella Ruotsin merialueille. Alusöljypäästövalvonnan yhteydessä aluemerellä ja talousvyöhykkeellä verekseltään havaitut öljypäästöt saadaan tehokkaasti todennettua sekä saatettua päästön aiheuttaja hallinnollisen öljypäästömaksusääntelyn piiriin. Valvontaa suoritetaan Rajavartiolaitoksen Dornier-lentoko-

neilla merialueilla lähes päivittäin.

Rajavartiolaitos osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön Itämeren alueen merellisen ympäristönsuojelukomission (HELCOM) yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti. Edellä mainittu yhteistyö öljypäästöjen havaitsemiseksi on käytännön tasolla osoittanut toimivuutensa. Vilkkaimpia laivareittejä valvotaan yhteistyössä etenkin Ruotsin ja Viron kanssa. Päästövalvonnassa kansainvälinen rajat ylittävä yhteistyö on tärkeää erityisesti kapealla Suomenlahdella, jossa laivat kulkevat Viron ja Suomen talousvyöhykkeiden rajalla. Suomi osallistuu aktiivisesti myös kansainvälisiin valvontaoperaatioihin, joissa ennalta määriteltyä merialuetta tarkkaillaan tehostetusti usean maan valvontalentokoneen voimin.

Sekä Suomen, Ruotsin että Viron valvontalentokoneissa on viime vuosina uusitut ympäristövalvontalaitteet, joilla meriliikennettä voidaan seurata myös huonolla säällä ja pimeässä. Sivukulmatutkalla voidaan havaita öljypäästöjä jopa kymmenien kilometrien päästä valvontakoneen lento-reitistä. Koneissa on myös alusten tunnistamiseen soveltuvat laitteistot. Euroopan meriturvallisuusvirasto (EMSA) satelliittikuvapalvelun kautta vuonna 2016 Suomen alueelta saatiin noin 250 satelliittikuvaa.

Vuoden 2016 aikana Rajavartiolaitoksen tietoon tuli 41 öljypäästöä, kun vuonna 2015 tietoon tulleet tapaukset oli 66 Suomen merialueilla. Valtaosa toimintavuonna havaituista päästöistä tapahtui sataman tai rannikon tuntumassa ja ne olivat määrältään erittäin pieniä. Öljypäästövalvonnan painopistealueet ovat talousvyöhyke ja aluemeret. Näillä tapahtuneet päästöt ovat viimevuosien tapaan pysyneet vähäisinä.

Vuonna 2016 aloitettiin yhdeksän hallinnollista öljypäästötutkintaa öljypäästömaksun edellytysten selvittämiseksi. Kaikki päästöt olivat päästetyn öljyn määrällä arvioiden pieniä ja suurelta osin satama-alueella tapahtuneita. Öljypäästömaksupäätöksiä tehtiin kaksi kappaletta. Molemmissa tapauksissa määrättiin öljypäästömaksu. Kyseessä olivat ensimmäiset Ahvenanmaan maakunnan alueella määrätty öljypäästömaksut. Kahdeksan tapauksen osalta tutkinta jatkuu edelleen vuonna 2017.

Korkeimmassa oikeudessa oli vireillä Rajavartiolaitoksen vuonna 2011 määräämää öljypäästömaksua koskeva valitus. Kyseistä öljypäästömaksua koskeva valitusprosessi on käynnistynyt vuonna 2011 ja asiaa on käsitelty eri oikeuskysymysten osalta kaikissa oikeusasteissa. Vuonna 2014 korkein

Kuva 14:Öljyntorjuntaa Helsingin merialueella (Rajavartiolaitos).

oikeus kumosi Rajavartiolaitoksen valituksesta hovioikeuden päätöksen, jolla hovioikeus oli kirjallisessa menettelyssä tekemällään päätöksellä vapauttanut valittajan Rajavartiolaitoksen määräämästä öljypäästömaksusta. Samalla korkein oikeus palautti asian vielä tietyiltä osin hovioikeuden käsiteltäväksi. Hovioikeus käsitteli asian uudelleen ja päätöksellään pysytti Rajavartiolaitoksen määräämän öljypäästömaksun. Vuonna 2015 korkein oikeus myönsi valittajalle valitusluvan hovioikeuden viimeisimmästä päätöksestä. Korkein oikeus on vuonna 2016 lykännyt asian käsittelyä ja tehnyt Euroopan Unionin tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyynnön asiassa. Saatuaan ennakkoratkaisun, korkein oikeus antaa asiassa tuomion. Siten asian käsittely jatkuu edelleen vuonna 2017.

6.6.3 Alusöljypäästöjen esitutkinta

Rajavartiolaitoksen ja Poliisihallituksen välisen yhteisymmärrysmuistion mukaisesti alusöljypäästöjen esitutkintavastuut siirrettiin poliisilta Rajavartiolaitokselle vuoden 2011 alusta lukien. Yhteisymmärrysmuistiolla toimivaltaiset esitutkintaviranomaiset sopivat esitutkintavastuun

siirtämisestä aluevesillä ja Suomen talousvyöhykkeellä Rajavartiolaitokselle. Poliisi suorittaa kuitenkin edelleen alusöljypäästöjen esitutkinnan sisävesialueilla sekä myös niissä tapauksissa, joissa esitutkintatoimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttää tai poliisi vaatii esitutkintaa siirrettäväksi itselleen esimerkiksi muuhun vakavaan rikokseen olevan liittynän johdosta.

Rajavartiolaitoksessa alusöljypäästöjen esitutkinta, kuten myös öljypäästömaksua koskeva hallinnollinen tutkinta, on keskitetty Länsi-Suomen merivartiostoon. Merelliseen ympäristörikosten esitutkintaa suorittavat aihealueeseen erikoistuneet tutkinnanjohtaja ja tutkija. Suomenlahden merivartiosto ja Vartiolentolaivue tukevat Länsi-Suomen merivartiostoa myös alusöljypäästöjen esitutkintaan liittyvissä toimenpiteissä.

Toimintavuonna suoritettiin kahdeksan alusöljypäästötapausten esitutkintaa, joista viisi saatiin päätökseen. Kahdessa tapauksessa annettiin rangaistusvaatimus ympäristörikkomuksesta rangaistusmääräysmenettelyssä, kaksi tapausta saatettiin syyteharkintaan ja yksi tapaus päätettiin tutkinnanjohtajan päätöksellä, koska asiassa ei voitu nostaa syytettä ketään vastaan. Muiden tapausten tutkinta jatkuu vuonna 2017.

6.7 Ympäristörikosten määrästä syyttäjillä ja tuomioistuimissa

Syyttälaitoksen tilastojen mukaan ympäristö- ja luonnonvararikoksia (jatkossa ympäristörikoksia) on vuosittain saapunut syyttäjille seuraavasti.

Ympäristörikokset	2012	2013	2014	2015	2016
Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	58	52	75	65	62
Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	2	7	7	9	3
Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	24	29	32	18	35
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	4	2	2	4	3
Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	20	16	24	23	8
Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	4	3	1	1	3
Yhteensä	112	109	141	120	114

Taulukko 10: Syyttäjille 2012 - 2016 saapuneet ympäristörikokset sekä -rikkomukset.

Rikoslain luonnonvararikokset	2012	2013	2014	2015	2016
Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	82	76	96	97	40
Törkeä metsästysrikos RL 48 a luku 1 a §	4	6	6	7	2
Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	2	3	3	1	1
Metsärikos RL 48 a luku 3 §	3	2	2	0	1
Laiton Etelämanneralueen mineraaliesiintymään kajoaminen RL 48 a luku 3 a §	0	0	0	0	0
Puutavararikos RL 48 a luku 3 b §	0	0	0	0	0
Laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 §	0	0	1	0	0
Törkeä laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 a §	0	0	0	0	0
Yhteensä	91	87	108	105	44

Taulukko 11: Syyttäjille 2012 - 2016 saapuneet luonnonvararikokset.

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia	2012	2013	2014	2015	2016
Terveysrikos RL 44 luku 1 §	3	2	3	3	4
Terveyden vaarantaminen (RL 34:4)	0	0	0	0	0
Törkeä terveyden vaarantaminen (RL 34:5)	0	0	0	0	0
Eläintaudin leviämisaarantamisen aiheuttaminen RL 44:4 a	0	1	0	0	1
Geenitekniikkarikos RL 44:9	0	0	0	0	0
Ydinenergian käyttörikos RL 44:10	0	0	0	0	1
Räjähderikos RL 44 luku 11 §	52	34	58	62	46
Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	64	49	39	46	66
Radioaktiivisen aineen hallussapitorikos RL 44:12 a	0	0	0	0	0
Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	13	7	7	2	4
Yhteensä	132	93	107	113	122

Taulukko 12: Syyttäjille 2012 - 2016 saapuneet terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikokset.

Vesilain rangaistussäännökset	2012	2013	2014	2015	2016
Vesilain luparikkomus VL 16 luku 2 §	3	1	3	1	1
Vesilain rikkomus VL 16 luku 3 §	0	0	3	3	1
Yhteensä	3	1	6	4	2

Taulukko 13: Syyttäjille 2012 - 2016 saapuneet vesilain rangaistussäännökset.

Muita lakeja koskevat rikokset	2012	2013	2014	2015	2016
Jäterikkomus	13	1	0	0	0
Jätelain rikkominen	6	19	24	18	23
Kalastusrikkomus	17	12	11	11	4
Maastoliikenne-rikkomus	6	11	9	7	9
Luonnonsuojelurikkomus	4	5	8	9	8
Maa-ainesrikkomus	0	2	1	0	5
Yhteensä	46	52	53	45	49

Taulukko 14: Syyttäjille 2012 - 2016 saapuneet muut ympäristöä koskevat rangaistavaksi säädetty rikokset.

Vuosi	Tuomittu syytteen mukaisesti	Syyte hylätty kokonaan tai osittain	Hylkäämis-prosentti	Kaikki ratkaisut
2012	153	19	9,30 %	203
2013	53	9	9,80 %	122
2014	92	24	18,40 %	130
2015	95	28	16,50 %	170
2016	122	30	18,98 %	158

Taulukko 15: Ympäristö- ja luonnonvararikosten kokonaan tai osittain hylättyjen syytteiden lukumäärien ja prosenttiosuuk-sien kehitys 2012 - 2016.

Syyttäjät nostivat vuonna 2016 syytteen rikoslain 48 luvun mukaisissa rikoksissa 59 kertaa eli 46,46 % tapauksista. Syy-teharkinta-aika oli keskimäärin 4,4 kuukautta. Rikoslain 48 a luvun mukaisissa rikoksissa syytteitä nostettiin 53 kappa-letta, mikä vastasi 70,67 % kaikista tapauksista. Näissä syy-teharkinta-aika oli keskimäärin 2,4 kuukautta.

Tuomioistuimissa syyksi luetuista ympäristörikoksista tuo-mitaan useimmiten sakkoa (keskimäärin noin 30 päiväsak-koa). Vakavimmista ympäristörikoksista on seurannut van-keusrangaistuksia.

6.8 Esitutkintaviranomaisen tie-toon tulleet sekä syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikokset

Kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä on seurannut ympäristörikollisuutta jo vuodesta 1997 alkaen. Ympäristö-rikoksia koskevat rangaistussäännökset on koottu Suomes-sa rikoslakiin siltä osin, kun teosta voi seurata vankeusran-gaus. Lievempiä rangaistussäännöksiä on lisäksi useissa muissa laeissa. Tämä vaikuttaa ympäristörikosten seuran-taan kuin myös se, mitkä rikokset määritellään ympäristö-rikoksiksi. Lainsäädännössämme on säädetty rangaistaviksi useita tekoja, jotka sivuavat myös ympäristöasioita. Kaikkia ympäristöön liittyviä laiminlyöntejä ja rikoksia on siten vai-kea ottaa seurannassa huomioon. Tässä raportissa seura-taan pääsääntöisesti rikoslaissa rangaistavaksi määriteltyjä ympäristörikoksia.

Esitutkintaviranomaisten tietoon tulleet taulukossa mai-nitut ympäristörikokset ovat esitettyinä tässä raportissa rikosnimikkeittäin. Ympäristörikoksia tutkivia esitutkinta-viranomaisia ovat poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos. Ympä-ristörikostilastot perustuvat siihen, millä rikosnimikkeellä tapausta on tutkittu esitutkintavaiheessa. Jos asia etenee

syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, rikosnimike voi muuttua. Ympäristörikostilastot eivät heijasta ympäristöri-kollisuuden todellista tilaa eivätkä kerro ympäristöön koh-distuvista uhista, koska ympäristörikollisuus on suurelta osin piilorikollisuutta eikä todennäköisesti tule viranomais-ten tietoon.

Tullin tietoon ja esitutkintaan edenneet ympäristörikokset sekä erilaiset ympäristörikoselementtejä sisältävät rikko-mukset ovat pääasiassa koostuneet sähkö- ja elektroniik-kalaiteromun (SER) ja romuakkujen viennistä. Tullin tut-kimissa luonnonsuojelurikoksissa ja -rikkomuksissa kyse on yleensä mm. postilähetyksinä tai matkustajatuomisina maahantuoduista luvanvaraisista eläin- ja kasvisperäisistä tavaroista. Joissain tapauksissa rikokset on tehty liiketoi-minnan yhteydessä. Tutkituissa tapauksissa tekijöinä ovat olleet suomalaiset ja ulkomaiset luonnolliset henkilöt sekä myös suomalaiset oikeushenkilöt. Tekotapoja on kuvattu tarkemmin edellä olevissa kappaleissa. Tullin esitutkintaan saapuneiden ympäristö- ja luonnonsuojelurikosten määrä on edelliseen vuoteen verrattuna pysynyt lähes samana. Rajavartiolaitoksen tutkintaan tulleet ympäristörikokset ovat olleet tyypillisesti niitä, jotka paljastuvat Rajavartioli-aitoksen rajanylityspaikkojen ulkopuolella suorittaman rajo-jen valvonnan yhteydessä. Rajavartioliailoksella on erittäin hyvät edellytykset ympäristöön liittyvän valvonnan suori-tamiseen, koska valvontatoimintaa tehdään niin maalla, merellä kuin ilmassakin ja käytössä on asianmukainen ka-lusto tehtävien suorittamista varten. Ympäristörikoksia tu-lee Rajavartioliailoksen tietoon myös sivullisten ilmoitusten perusteella.

Rajavartioliailoksen esitutkintaan saapuneiden ympäristö- ja luonnonvararikosten määrä on pysynyt miltei ennallaan edelliseen vuoteen verrattuna. Vuonna 2015 Rajavartioli-aitoksen esitutkintaan saapui yhteensä 189 ja vuonna 2016 yhteensä 186 taulukoiden mukaista ympäristö- ja luonnon-vararikosta tai rikkomusta.

Näiden lisäksi vuonna 2016 Rajavartioliailos kirjasi myös 17 metsästysrikkomusta (vuonna 2015 tapauksia oli 11), kolme

metsästyslain säännösten rikkomista (vuonna 2015 tapauksia oli 2) ja 10 luvaton pyyntiä (vuonna 2015 tapauksia oli 8). Esitutkinta käynnistettiin myös epäilystä metsästysrikkomuksesta Ahvenanmaalla (vuonna 2015 ei tapauksia ollut). Rajavartiolaitos kirjasi myös kaksi merenkulun ympäristönsuojelurikkomusta (vuonna 2015 tapauksia oli yksi), joissa epäiltiin aluksilla käytetyn rikkipitoisuudeltaan salitun rajan ylittävää polttoainetta. Erityisesti Rajavartiolaitoksen paljastamien kalastusrikkomusten ja metsästysrikkomusten määrät kääntyivät nousuun edelliseen vuoteen verrattuna.

6.9 Tuomioreferaatti Talvivaaran ympäristöasiasta

KAINUUN KÄRÄJÄOIKEUDEN TUOMIO TALVIVAARAN YMPÄRISTÖRIKOSASIASSA, 13.5.2016 NRO 119685
Kihlakunnansyyttäjä, Heikki Ylisirniö

Syyttäjän vaatimukset

Käräjäoikeudessa syytettiin neljää vastaajaa törkeästä ympäristön turmelemisesta ja vaadittiin Talvivaara Sotkamo Oy:tä (yhtiö) tuomittavaksi 850 000 euron yhteisösakkoon. Lisäksi syytteessä vaadittiin henkilövastaajien ja yhtiön tuomitsemista menettämään valtiolle yhteisvastuullisesti rikoksen tuottamana taloudellisena hyötynä yhteensä n. 13,3 miljoonaa euroa.

Tuomion lopputulos

Yhtiön toimitusjohtajana ja hallituksen puheenjohtajana toiminut Pekka Perä tuomittiin ympäristön turmelemisesta 90 päiväsakkoon. Yhtiön toimitusjohtajana huhtikuusta 2012 lukien n. 7 kuukauden ajan ja sen jälkeen tuotantojohtajana toiminut Harri Natunen tuomittiin ympäristön turmelemisesta 60 päiväsakkoon. Yhtiön tuotantojohtajana toiminut Lassi Lammassaari tuomittiin ympäristön turmelemisesta 60 päiväsakkoon. Yhtiön metallien talteenotto laitoksen osastopäällikkönä toiminutta henkilöä vastaan ajettu syyte hylättiin. Menettämisseuraamusvaatimus henkilövastaajia vastaan hylättiin.

Yhtiö tuomittiin 300 000 euron suuruiseen yhteisösakkoon ja menettämään valtiolle rikoksen tuottamana taloudellisenä hyötynä 3,5 miljoonaa.

Syyteen teonkuvaus eriteltyinä aihealueittain:

1. Hallitut vesipäästöt kaivoksen lähivesistöihin

Syyte koski Talvivaaran kaivoksen suunnittelu- ja tutkimusvaihetta sekä ympäristö- ja vesitalouslupan (YVL) hakuvaihetta. Käräjäoikeus katsoi, että yhtiön toiminnassa laiminlyötiin tutkia ja selvittää prosessikemikaalina käytetyn natriumia sisältävän lipeän vaikutukset jäteveden koostumukseen sekä laiminlyötiin päivittää lupahakemuksessa ilmoitetut vesipäästötiedot vastaamaan tosiasiallista prosessikemikaalikäyttöä. Laiminlyönnin seurauksena YVL-hakemuksessa esitettiin puutteelliseen selvitykseen perustuneet ja olennaisesti virheelliset tiedot kaivoksen vesipäästön natrium- ja sulfaattipitoisuuksista.

Käräjäoikeus katsoi, että yhtiön toiminnassa ei voitu laimin-

lyöntien johdosta luottaa ja perustaa toimintaa sulfaatti- ja natriumpäästöjen osalta yhtiölle myönnettyyn ympäristölupaan. Näiden päästöjen käräjäoikeus katsoi tapahtuneen ilman laissa edellytettyä lupaa.

Muut syyttäjän väittämät kaivoshankkeen valmisteluvaiheen ja ympäristölupan hakuvaiheen laiminlyönnit käräjäoikeus katsoi jääneen näyttämättä. Käräjäoikeus katsoi mangaanin osalta, että YVL-hakemuksessa esitetty vesipäästötieto ei ollut sitova eikä mangaanille ollut asetettu lupamääräyksessä raja-arvoa.

Käräjäoikeus katsoi näytetyksi, että yhtiön toiminnassa laiminlyötiin huolehtia, että natriumin käyttöä lisäävien pesurien lisäämisen vaikutukset vesipäästöön selvitetään. Lisäksi laiminlyötiin huolehtia siitä, että ennakolta arvioidusta poikkeavasta jäteveden koostumuksesta vesistölle aiheutuvat ympäristövaikutukset, ympäristöriskit ja haitallisten vaikutusten vähentämismahdollisuudet selvitetään. Nämä luettiin vastaajista Perän syyksi.

Käräjäoikeus katsoi jääneen näyttämättä, että yhtiön toiminnassa olisi laiminlyöty ryhtyä viipymättä tarpeellisiin toimenpiteisiin pilaantumisen ehkäisemiseksi sen jälkeen kun kaivostoiminnasta välittömästi aiheutuva uhka ympäristön pilaantumisesta kävi ilmi syksyllä 2010.

2. Hallitsemattomat vesipäästöt ja kipsisakka-altaan vuodot

Syyte koski kipsisakka-altaan (KSA) rakentamista ja sen käyttöä. Käräjäoikeus katsoi, että kipsisakka-altaaseen suunnitellut ja toteutetut rakenneratkaisut olivat louhemassojen pintojen ja salaojien osalta vastoin YVL:n määräyksiä. Tällä ei kuitenkaan katsottu olleen vaikutusta tapahtuneisiin allasvuotoihin muutoin kuin, että se lisäsi maaliskuun 2010 vuodon ympäristövaikutuksia. Laiminlyöntiä ei pidetty henkilövastaajien velvollisuuksien vastaisena tai huolimattomina tekoina. Käräjäoikeus katsoi muilta osin jääneen näyttämättä syytteen väitteet siitä, että KSA olisi suunniteltu ja rakennettu niin, että se rakenteeltaan, ominaisuuksiltaan ja käyttötarkoitukseltaan ei täytä YVL:n määräyksiä.

Käräjäoikeus katsoi, että yhtiön toiminnassa päästettiin maaliskuussa 2010, marraskuussa 2012 ja huhtikuussa 2013 kipsiakka-altaassa ollutta hapanta, metallipitoista ja suuria määriä sulfaattia ja natriumia sisältävää vettä tai lietettä ympäristöön käyttämällä kipsisakka-allasta YVL:n lupaehtojen vastaisesti. Lupaehtojen vastainen käyttö edisti merkittäväällä tavalla altaan pohjan ja padon rikkoutumista ja altaassa olleen veden tai lietteen vuotamista altaan ulkopuolelle.

Käräjäoikeus katsoi, että maaliskuun 2010 vuoto oli seurausta siitä, että yhtiön toiminnassa lokakuusta 2008 lukien laiminlyötiin huolehtia siitä, että kipsisakka-altaan lohkoja käytetään metallientalteenottolaitoksen tuotantotoiminnan alkamisen ja kunkin lohkon kaatopaikkakäytön aloittamisen jälkeen niin, että käyttö vastaa YVL:n määräyksiä. Kipsisakka-altaassa säilytettiin pitkäaikaisesti YVL:n vastaisesti sinne kuulumattomia ja siten ylimääräisenä pidettäviä avolouhoksen kuivatusvesiä. Tämä luettiin vastaajista Perän ja Lammassaaren syyksi.

Marraskuun 2012 vuoto oli seurausta siitä, että Natunen oli laiminlyönyt kesällä ja syksyllä 2012 toimiessaan yhtiön toimitusjohtajana huolehtia siitä, että kipsisakka-allasta käytetään niin, että käyttö vastaa YVL:n määräyksiä. Natunen päätti YVL:n lupaehtojen vastaisesti johtaa n. miljoona kuutiota raffinaattia aiemmin kesällä 2012 korotettuun kipsisakka-altaaseen. Natunen käräjäoikeus katsoi näin päästäneen kipsisakka-altaan ulkopuolelle ympäristöön altaassa ollutta vettä tai lietettä, minkä käräjäoikeus luki hänen syyksi.

3. Prosessivesien ja jätejakeiden käsittely ja sijoittaminen

Syyte koski prosessivesien ja jätejakeiden käsittelyä ja sijoittamista. Käräjäoikeus katsoi jääneen näyttämättä, että biokasaliuotuksen keräys- ja varoaltaiden allaskapasitettia koskeva YVL-hakemustieto olisi ollut virheellinen tai että yhtiön toiminnassa olisi laiminlyöty rakentaa ko. altaat riittävän suuriksi vastaanottamaan kasoilla olevat liuokset.

Yhtiön toiminnassa muutettiin luvan saanutta kaivostointintaa olennaisesti siten, että kipsisakka-altaaseen johdettiin loppusijoitettavaksi yhden jätejakeen sijasta kahta eri saostusmenetelmällä muodostettua jätejakeeta, raudansaostuksensakkaa ja loppuneutraloinninsakkaa. Käräjäoikeus katsoi, että yhtiön toiminnassa laiminlyötiin hakea muutokselle lupa. Lisäksi toiminnassa käsiteltiin ja säilytettiin näitä jätejakeita jätelain vastaisesti. Käräjäoikeus ei kuitenkaan pitänyt näitä laiminlyöntejä henkilövastaajien velvollisuuksien vastaisina ja/tai huolimattomina tekoina. Yhtiön toiminnassa saatettiin ympäristöön kipsisakka-altaassa olleita vesiä toukokuussa 2012 sekä raffinaattia ja sekundääriliuosta joulukuussa 2012-tammikuussa 2014 johtamalla niitä avolouhokseen lupaehtojen vastaisesti. Toukokuun 2012 osalta käräjäoikeus katsoi, että Natusen ja Perän osallisuus jäi perustelemattomaksi eikä näytöstä tältä osin voitu tehdä päätelmiä osallisuuden ja rikosvastuun kohdentumisen suhteen. Menettelyä ei tältä osin luettu Perän tai Natusen rikosvastuun piiriin. Joulukuun 2013-tammikuun 2014 tapahtuman osalta käräjäoikeus katsoi Perän toimenpiteestä vastuulliseksi, mutta ei lukenut sitä hänen syykseen, koska teko oli ollut pakkotilassa sallittu eikä siten oikeudenvastainen.

4. Pilaamisvaara ja vesipäästöjen seuraukset

Käräjäoikeus katsoi, että Perän, Lammassaaren ja Natusen syyksi luetut vesipäästöt olivat omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista ja vaaraa terveydelle. Näyttämättä jäi, että vesipäästöistä olisi aiheutunut konkreettista vaaraa tai vahinkoa terveydelle.

Käräjäoikeus katsoi, että ympäristöön hallitusti johdettujen vesipäästöjen seurauksena lähivesistöjen vesien sulfaatti- ja natriumpitoisuudet kohosivat voimakkaasti, mistä seurasi osassa vesistöjä kerrostumista ja luontaisen vedenkieron estymistä sekä happamoitumista. Näistä vaikutuksista tai niiden seurauksena aiheutui ympäristön pilaantumista vesistöissä pohjoisessa ainakin Kalliojokeen asti ja etelässä ainakin Kivijärveen asti sekä konkreettista pilaantumisen vaaraa pohjoisessa Jormasjärveen asti ja etelässä Laakajärven pohjoisosaan asti.

Käräjäoikeuden mielestä vastaajien teko ei ollut kokonaisuutena arvostellen törkeä. Kokonaisarvostelussa kiinnitettiin huomiota mm. siihen, että hallittuihin päästöihin ja vuotoihin johtaneet laiminlyönnit tapahtuivat tavanomaisen kaivostoiminnan piirissä ilman, että niihin olisi liittynyt kaivostoiminnasta täysin poikkeavaa ja siihen kuulumatonta menettelyä.

7 Loppuarviointi

Ympäristörikosseurantaryhmän on julkaissut toimintansa aikana 18 raporttia suomeksi ja englanniksi. Interpolille toimitettu katsaus on ollut myös Interpolin malliraporttina poikkeuksellisen viranomaisyhteistyön vuoksi. Katsauksissa on vuosittain esitetty suosituksia ja kehitysnäkymiä. Vuoden 2014 loppupuolella ympäristöministeriön ja sisäministeriön asettama yhteistyöryhmä on strategiallaan ja toimenpideohjelmallaan edistänyt aikaisemmin esitettyjen suositusten toteutumista.

Ympäristörikosseurantaryhmä pitää tärkeimpänä tavoitteenä kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian ja toimenpideohjelman toteutumisen.

Näistä yhtenä merkittävänä uutena selvittämisen kohteena on hallinnollisten sanktioiden ulottaminen lievempiin ympäristörikoksiin. Lisäksi on tarkoitus selvittää onko tarpeen ulottaa mahdolliset hallinnolliset seuraamusmaksut myös oikeushenkilöiden piirissä tehtyjen rikkomusten seuraamusvalikoimaan. Ympäristörikosseurantatyöryhmän käsityksen mukaan myös oikeushenkilön rangaistusvastuun alan laajentamista voisi pohtia, jotta oikeushenkilöiden toiminnassa tehtyjen rikosten kohtelu olisi samantyyppisissä tapauksissa samanlaista.

Ympäristörikoksissa voi syntyä merkittävää rikoshyötyä tai laitonta etuutta. Jotta rikos ei olisi tekijälleen kannattavaa, tulee rikoshyödyn jäljittämiseen ja sen pois ottamiseen kiinnittää erityistä huomiota ympäristörikosten esitutkinnassa.

Jätekuljetusten valvonnasta on saatu siinä määrin hyviä tuloksia, että seurantaryhmä suosittelee kunkin alueellisen yhteistoimintaryhmän suunnittelevan ja järjestävän alueellaan jätteiden kuljetuksiin liittyvän teemavalvontajakson vuosittain. Tällä on sekä erityisestävää että ennaltaestävää merkitystä.